

Extended Abstract

A Corpus-Based and Cultural–Pragmatic Analysis of Oaths in Quranic Discourse Based on Sharifian’s (2017) Cultural Linguistics Framework

Abedin Darvishpour¹

Associate Professor, Department of English
Language and Literature, Faculty of Literature and
Humanities, Lorestan University, Khorramabad, Iran
darvishpour.a@lu.ac.ir

Zohre Moradi²

M.A, Department of Linguistics, Faculty of
Literature and Languages, Alzahra University,
Tehran, Iran
zohre.moradi21@gmail.com

Parisa Najafi³

Assistant Professor, Department of English Language, Faculty of Literature and Humanities, Lorestan
University, Khorramabad, Iran
Najafi.p@lu.ac.ir

Received: 07.12.2025
Review History:
Revise: 06.01.2025
Accepted: 27.01.2026

The present study aims to investigate the structural, semantic, and pragmatic roles of oaths in the Qur’anic discourse, employing a corpus-based approach within the framework of cultural linguistics. Data were extracted by aligning the Arabic text of the Qur’an with the Persian translation of Mohi-ud-Din Mahdi Elahi Qomshei and analyzed using corpus-based methods. The findings indicate that Qur’anic oaths manifest in both explicit and implicit forms and are organized through reference to sacred entities, natural phenomena, specific times, and cosmic concepts. Semantically, these constructions not only affirm the truth of propositions but also reinforce the divine dimension of meaning and highlight ethical and eschatological themes. Pragmatically, four primary functions were identified: denying accusations and self-defense, emphasizing truth, creating commitment to action, and issuing warnings or threats. Interpreted within the framework of cultural linguistics, Qur’anic oaths are shown to embody “cultural-pragmatic schemas,” such that each oathful event, beyond being a linguistic construction, reflects a network of religious beliefs, moral norms, and culturally shaped patterns of meaning-making. This study offers an analytical framework for systematically and multilayeredly explicating the phenomenon of oaths in the Qur’an.

Keywords:

Corpus Linguistics
Cultural Linguistics
Cultural–Pragmatic
Quranic Discourse
Quranic Oath
Schema
Speech Act

How to cite this article:

Darvishpour, A., Moradi, Z. and Najafi, P. (2025). A Corpus-Based and Cultural–Pragmatic Analysis of Oaths in Quranic Discourse Based on Sharifian’s (2017) Cultural Linguistics Framework. *Journal of Linguistics & Iranian Languages*, 10(3), 93-119. doi: 10.22099/jlil.2026.55235.1458

COPYRIGHTS ©2025 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher.

² Corresponding author

Introduction

Oath-taking has long attracted scholarly attention in linguistics, theology, anthropology, and discourse studies because of its close connection to truth-claiming, commitment, authority, and moral obligation. In religious discourse, oaths function not merely as rhetorical devices but as culturally embedded speech acts that activate systems of belief, ethical responsibility, and sacred legitimacy. Previous studies have examined oath-taking from different perspectives, including taboo language and swearing in Western traditions (Jay & Janschewitz, 2008; Hughes, 2006; Montagu, 1967), performative speech acts (Austin, 1962; Searle, 1969, 1976), and religious or institutional commitment in Islamic and Judeo-Christian contexts (Abd al-Jawad, 2000; Seligman & Schnitter, 2024). Despite these developments, research on Quranic oaths has often remained limited to rhetorical, grammatical, or exegetical descriptions. Many studies have focused on emphasis, stylistics, or theological interpretation without offering a systematic corpus-based and cultural-pragmatic account of how oaths function within the broader conceptual system of Quranic discourse. Furthermore, while Cultural Linguistics (Sharifian, 2017) has provided useful tools for examining the relationship between language and cultural conceptualizations, its application to Quranic oath structures remains underexplored.

The present study addresses this gap by combining Corpus Linguistics and Cultural Linguistics to investigate the structural, semantic, and cultural-pragmatic dimensions of oath-taking in Quranic discourse. More specifically, the study examines how Quranic oaths are linguistically realized, what conceptual domains they invoke, and how they reflect cultural-pragmatic schemas related to truth, divine authority, moral obligation, warning, and eschatological certainty. By integrating corpus-based analysis with cultural-pragmatic interpretation, the study seeks to provide a multidimensional understanding of oath-taking as a meaning-making and discourse-organizing mechanism in the Quran.

Methodology

This study adopts a mixed-method corpus-based design combining quantitative corpus analysis with qualitative semantic and cultural-pragmatic interpretation. The primary dataset consists of the complete Arabic text of the Quran obtained from the *Tanzil* corpus. The Persian translation by Elahi Ghomshei was used as a supplementary interpretive aid; however, all final analyses were conducted based on the original Arabic text. Data extraction and analysis were carried out using AntConc (version 4.3.4) (Anthony, 2023). The analytical procedure consisted of several stages. First, explicit oath structures were identified through lexical searches involving oath-related markers such as *qasam* 'oath', *aqsama* 'to swear', and formulaic oath constructions involving particles such as *wa-*, *bi-*, and *ta-*. Second, concordance lines and collocational patterns were examined to identify recurring lexical and structural associations. Because many Quranic oaths occur in implicit or non-direct forms, corpus-based extraction alone was insufficient. Therefore, implicit oaths were identified through contextual and syntactic analysis in combination with expert evaluation by one of the authors specializing in Quranic studies. This stage made it possible to detect oath constructions realized through rhetorical emphasis, contextual invocation of sacred entities, or structurally elliptical forms. The unit of analysis was defined at three levels: (1) the verse as a discourse unit, (2) the oath construction itself, and (3) the semantic and pragmatic elements associated with the oath. Quantitative analysis included frequency counts, collocation analysis, and distributional patterns. The Quranic corpus consisted of approximately 78,255 tokens and 14,875 types. Standardized frequency analysis indicated an average occurrence of 20.44 oath-related constructions per 10,000 words. The interpretive framework of the study is grounded in Cultural

Linguistics (Sharifian, 2017), particularly the concepts of cultural conceptualizations and cultural pragmatic schemas. The analysis focused on how oath structures activate broader conceptual networks involving divine judgment, truth affirmation, cosmic order, and moral commitment.

Data Analysis

The findings reveal that Quranic oaths are realized through both explicit and implicit structures. Explicit oaths frequently employ grammatical markers such as *wa-* ‘by’, while implicit oaths rely on contextual emphasis, rhetorical force, or culturally recognizable forms of commitment and assertion. Structurally, Quranic oaths display considerable diversity. The analysis identified recurring oath patterns associated with sacred entities, natural phenomena, temporal references, and eschatological concepts. Among the most frequent categories were oaths by time (e.g., dawn, night, age), celestial objects (sun, moon, stars), sacred locations, and divine signs. From a semantic perspective, these oath structures function beyond simple emphasis. The findings indicate that Quranic oaths activate culturally embedded conceptualizations. For example, *al-fajr* ‘dawn’ does not merely denote a temporal moment; rather, it symbolizes emergence, illumination, transition, and the manifestation of truth. Consequently, swearing by dawn invokes a broader cultural-pragmatic schema associated with renewal and divine certainty. Similarly, oaths by celestial or natural phenomena reflect a conceptualization of the universe as a system of divine signs, where nature functions as evidence of cosmic order and divine authority.

The study also identified four major cultural-pragmatic functions of Quranic oaths:

1. Defensive speech acts, particularly in contexts involving denial of accusations or reaffirmation of prophetic truth.
2. Assertive acts of truth confirmation, where the oath strengthens the epistemic certainty of a statement.
3. Commissive acts, involving divine commitment, promise, or covenant.
4. Warning and threatening acts, especially in eschatological contexts concerning punishment, judgment, or the afterlife.

These findings demonstrate that Quranic oaths are not merely rhetorical intensifiers but culturally meaningful speech acts embedded within broader systems of religious authority and moral orientation. The oath functions as a discourse mechanism through which the Quran activates networks of belief, ethical accountability, and spiritual direction. The findings also support Sharifian’s (2017) claim that language reflects cultural conceptualizations encoded in discourse structures. In Quranic discourse, oath-taking appears closely connected to cultural pragmatic schemas involving truth, sacred legitimacy, divine surveillance, and eschatological accountability. Thus, the oath becomes part of a larger worldview in which language, morality, and cosmic order are interconnected.

Conclusion

This study examined oath-taking in Quranic discourse through an integrated corpus-based and cultural-pragmatic approach. The findings indicate that Quranic oaths constitute a complex discourse phenomenon involving structural variation, semantic depth, and culturally embedded pragmatic functions. Rather than functioning solely as devices of emphasis, Quranic oaths operate as culturally meaningful speech acts that activate systems of belief, moral responsibility, and divine authority. Methodologically, the study demonstrates the value of

combining Corpus Linguistics with Cultural Linguistics for the analysis of religious discourse. Corpus tools made it possible to identify recurring linguistic patterns systematically, while the cultural-pragmatic framework enabled interpretation of those patterns within broader conceptual and theological systems. The study contributes to Quranic discourse studies by providing a multidimensional analysis of oath-taking and by highlighting the role of cultural pragmatic schemas in shaping meaning in religious texts. It also opens new possibilities for future comparative research on oath-taking across religious traditions and contemporary discourse contexts.

References

- Abasinya, S. (2023). The motivational language of the Holy Quran: A pragmatic analysis of promises and threats. *Journal of Researches in Linguistics*, 15(2), 93–110. <https://doi.org/10.22108/jrl.2023.138555.1784>
- Abd-El-Jawad, H. R. (2000). A linguistic, sociopragmatic, and cultural study of swearing in Arabic. *Language, Culture and Curriculum*, 13, 217–240.
- Abdul-Raof, H. (2006). *Arabic rhetoric: A pragmatic analysis*. Routledge.
- Alhusaiyan, E. A. (2023). Semantic prosody in Holy Qur'an: A corpus study of the collocations and meanings of the verb *waqa'a* 'fell'. *Arab World English Journal for Translation & Literary Studies*, 7(4), 19–33.
- Aliakbari, M. (2013). A sociolinguistic study of conversational swearing in Iran. *International Journal of Linguistics*, 5(3), 43–59. <https://doi.org/10.5296/ijl.v5i3.3899>
- Al-Khatib, M. A. (2012). Politeness strategies in the Quran and their sociopragmatic implications. *Journal of Pragmatics*, 44(5), 629–642.
- Anthony, L. (2023). *AntConc (Version 4.3.3) [Computer software]*. Waseda University. <https://www.laurenceanthony.net/software/antconc/>
- Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Clarendon Press.
- Beers Fägersten, K. (2012). *Who's swearing now? The social aspects of conversational swearing*. Cambridge Scholars Publishing.
- Botha, J. E. (2007). Speech act theory and biblical interpretation. *Neotestamentica*, 41(2), 274–294.
- Bezat, S. (2024). *The concept of authority in the arbitral paradigm*. Helbing Lichtenhahn. https://doi.org/10.46455/helbing_lichtenhahn/978-3-7190-4825-9
- Blidstein, M. (2021). Invoking humans in Roman-era oaths: Emotional relations and divine ambiguity. *Numen*, 68(4), 382–410. <https://doi.org/10.1163/15685276-12341629>
- Bowman, J. S., & West, J. P. (2020). Pointless or powerful: The case for oaths of office. *Administration & Society*, 52(8), 1147–1169. <https://doi.org/10.1177/0095399719890836>
- Brookes, G., & McEnery, T. (2020). Corpus linguistics. In *The Routledge handbook of English language and digital humanities* (pp. 378–404). Routledge.
- Eslami Rasekh, A. (2005). Tâ'ârof: A cultural pragmatic schema in Persian discourse. *Intercultural Pragmatics*, 2(4), 461–472.
- Fattahizadeh, F., & Motamad Langrodi, F. (2024). Application of Fairclough's critical discourse analysis model to Quranic verses discussing peaceful dealing with hypocrites. *Journal of Islamic Thought and Civilization*, 12(1), 184–200. <https://doi.org/10.32350/jitc.121.13>
- Garland, A., & Saggiocco, R. (2020). Truth-making institutions: From divination, ordeals and oaths to judicial torture and rules of evidence. *Evolution and Human Behavior*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2020.11.004>
- Green, G. (1975). How to get people to do things with words. *Syntax and Semantics*, 3, 107–141.
- Gries, S. T. (2009). What is corpus linguistics? *Language and Linguistics Compass*, 3(5), 1225–1241.
- Griffiths, J. (1986). What is legal pluralism? *The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*, 18(24), 1–55. <https://doi.org/10.1080/07329113.1986.10756387>
- Haijal, W. J. (2009). Swearing in English and Arabic. *College of Basic Education Research Journal*, 8(4), 458–468.

- Hizbullah, N., & Mutaali, A. (2019). Quranic corpus models for corpus-based studies. In *Proceedings of the Eleventh Conference on Applied Linguistics (CONAPLIN 2018)*.
- Hughes, G. (2006). *An encyclopedia of swearing: The social history of oaths, profanity, foul language, and ethnic slurs in the English-speaking world*. M. E. Sharpe.
- Jay, T., & Janschewitz, K. (2008). The pragmatics of swearing. *Journal of Politeness Research*, 4, 267–288. <https://doi.org/10.1515/JPLR.2008.013>
- Joseph, J. E. (2006). *Language and identity: National, ethnic, religious*. Palgrave Macmillan.
- Locher, M. A., & Watts, R. J. (2005). Politeness theory and relational work. *Journal of Politeness Research*, 1(1), 9–33. <https://doi.org/10.1515/jplr.2005.1.1.9>
- Mey, J. L. (2001). *Pragmatics: An introduction* (2nd ed.), Oxford: Blackwell.
- McEnery, T., & Hardie, A. (2011). *Corpus linguistics: Method, theory and practice*. Cambridge University Press.
- McEnery, T., & Wilson, A. (2001). *Corpus linguistics: An introduction* (2nd ed.). Edinburgh University Press.
- Montagu, A. (1967). *The anatomy of swearing*. Macmillan.
- Nelson, M. (2010). Building a written corpus: What are the basics? In A. O’Keeffe & M. McCarthy (Eds.), *The Routledge handbook of corpus linguistics* (pp. 53–65). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203856949>
- Nicholson, C. (2022). Review of *Lying in early modern English culture: From the oath of supremacy to the oath of allegiance* (A. Hadfield). *Textual Practice*, 36(7), 1195–1199. <https://doi.org/10.1080/0950236X.2019.1670939>
- Reppen, R., & Simpson-Vlach, R. (2019). Corpus linguistics. In *An introduction to applied linguistics* (pp. 91–108). Routledge.
- Searle, J. R. (1969). *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge University Press.
- Searle, J. R. (1976). A classification of illocutionary acts. *Language in Society*, 5(1), 1–23.
- Seligman, A. B., & Schnitter, M. (2024). Oaths and vows: Words as genesis. In *Oaths and vows: Words as genesis* (pp. 38–64). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783111324579-003>
- Sesay, M., & Johnson, J. (2025). Religion, ritual, and fear: The moral architectures of oath-taking in Sierra Leone. *International Research Journal of Humanities and Social Sciences*, 2(9). <https://doi.org/10.58806/irijsh.2025.v2i9n01>
- Sinclair, J. (2004). *Trust the text: Language, corpus and discourse* (R. Carter, Ed.; 1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203594070>
- Stapleton, K. (2010). Swearing. In M. A. Locher & G. L. Sage (Eds.), *Interpersonal pragmatics* (Handbook of Pragmatics, Vol. 6, pp. 209–306). Mouton de Gruyter.
- Stefanowitsch, A. (2020). *Corpus linguistics: A guide to the methodology*. Language Science Press.
- Stubbs, M. (2001). *Words and phrases: Corpus studies of lexical semantics*. John Wiley & Sons.
- Talebzadeh, H., Bazayar, M., & Ghafar Samar, R. (2018). Swear speech act in a community of practice: A sociolinguistic study with an emphasis on the pragmatics of the discourse of Iranian modern market. *Language Research*, 9(2), 151–169. <https://doi.org/10.22059/jolr.2018.69533>
- Tajabadi, F. and Pourmohammad, M. (2022). The Usage of Commissive Speech Act in the Qur’an. *Journal of Interdisciplinary Qur’anic Studies*, 1(2), -. doi: <http://dx.doi.org/10.37264/jiqs.v1i2.4>
- Shimoyama, T., Shadpayam, F., & Parhizgari, M. (2017). Swearing in Persian: A new perspective on swearing as a speech act. In K. Beers Fägersten & K. Stapleton (Eds.), *Advances in swearing research: New languages and new contexts* (pp. 213–229). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/pbns.282.10shi>

زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی

سال ۱۰، شماره ۳، پیاپی ۱۸ (پاییز ۱۴۰۴) شماره صفحات: ۹۳ - ۱۱۹

تحلیل پیکره‌محور و فرهنگ - کاربردشناختی سوگند در گفتمان قرآن بر اساس چارچوب زبان‌شناسی فرهنگی شریفیان (۲۰۱۷)

عابدین درویش پور^۱، زهره مرادی^۲، پریسا نجفی^{۳*}

۱. دانشیار، گروه فلسفه و کلام اسلامی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.
۲. کارشناسی ارشد، گروه زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و زبان‌ها، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.
۳. استادیار، گروه زبان انگلیسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی ساختاری، معناشناختی و نقش‌های کاربردشناختی سوگند در گفتمان قرآنی، با بهره‌گیری از رویکردی پیکره‌محور و چارچوب زبان‌شناسی فرهنگی انجام شده است. داده‌ها بر اساس تطبیق متن عربی قرآن با ترجمه فارسی محیی‌الدین مهدی الهی قمشه‌ای استخراج و به شیوه پیکره‌محور تحلیل شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که سوگندهای قرآنی در دو صورت صریح و ضمنی تحقق می‌یابند و از طریق ارجاع به عناصر مقدس، پدیده‌های طبیعی، زمان‌های خاص و مفاهیم کیهانی سازمان می‌گیرند. از نظر معناشناختی، این ساختارها افزون بر تثبیت صدق گزاره، وجه الهی معنا را تقویت و مضامین اخلاقی و اخروی را برجسته می‌سازند. در سطح کاربردشناختی، چهار کارکرد اصلی شناسایی شد: نفی اتهام و دفاع از خود، تأکید بر حقیقت، ایجاد تعهد برای انجام کنش، و ارائه هشدار یا تهدید. تفسیر یافته‌ها در چارچوب زبان‌شناسی فرهنگی نشان می‌دهد که سوگندهای قرآنی تجلی «طرحواره‌های کاربردشناختی فرهنگی» هستند؛ به‌گونه‌ای که هر رخداد سوگند، فراتر از یک ساخت زبانی، بازتاب شبکه‌ای از باورهای دینی، هنجارهای اخلاقی و الگوهای معناپردازی فرهنگی است. این پژوهش چارچوبی تحلیلی برای تبیین نظام‌مند و چندلایه پدیده سوگند در قرآن ارائه می‌دهد.

واژه‌های کلیدی:

گفتمان قرآن
کنش گفتاری
زبان‌شناسی پیکره‌ای
زبان‌شناسی فرهنگی
سوگند قرآنی؛ طرحواره
فرهنگی-کاربردشناختی

تاریخچه مقاله: دریافت: ۱۶ آذرماه ۱۴۰۴

بازنگری: ۱۶ دی‌ماه ۱۴۰۴

پذیرش: ۷ بهمن‌ماه ۱۴۰۴

* آدرس ایمیل نویسنده مسئول: e.samani@cfu.ac.ir

ارجاع به مقاله: درویش پور، عابدین؛ مرادی، زهره و نجفی، پریسا. (۱۴۰۴). تحلیل پیکره‌محور و فرهنگ - کاربردشناختی سوگند در گفتمان قرآن بر اساس چارچوب زبان‌شناسی فرهنگی شریفیان. زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی. ۳(۱۰). ۹۳-۱۱۹.

<https://doi.org/10.22099/jlil.2026.55235.1458>

حق نشر-۲۰۲۵ نویسنده(گان). این مقاله با دسترسی آزاد است که تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0) منتشر شده است، استفاده، توزیع و تکثیر نامحدود را در هر رسانه‌ای مجاز می‌داند، مشروط بر اینکه به نویسندگان و منبع اصلی اشاره شود. هیچ اجازهای از نویسندگان یا ناشر لازم نیست.

۱. مقدمه

در پژوهش‌های زبان‌شناختی، فرهنگی و الهیاتی، «سوگند» به‌عنوان یکی از پدیده‌های چندوجهی زبانی مورد توجه گسترده قرار گرفته و در سال‌های اخیر، با گسترش رویکردهای میان‌رشته‌ای، جایگاهی برجسته در مطالعات زبان و جامعه یافته است. شواهد موجود در ادبیات نظری نشان می‌دهد که سوگند صرفاً یک ساختار زبانی محدود نیست، بلکه باید آن را کنشی فرهنگی-اجتماعی دانست که حامل لایه‌های پیچیده‌ای از معنا، باور و هنجارهای جمعی است (جی و یانشویتس^۱، ۲۰۰۸؛ هیوز^۲، ۲۰۰۶؛ مونتاگو^۳، ۱۹۶۷). این چندلایگی به‌ویژه در بافت‌های دینی و آیینی برجسته‌تر می‌شود، جایی که سوگند به‌مثابه کنشی تعهدآور و الزام‌آور عمل کرده و به‌طور مستقیم با نظام‌های ارزشی و اخلاقی جامعه پیوند می‌خورد (عبدالجواد^۴، ۲۰۰۰). در چنین چشم‌اندازی، سوگند نه تنها ابزاری برای انتقال معنا، بلکه سازوکاری برای بازنمایی موقعیت‌گوینده، نظام باورهای او و نوع رابطه میان گوینده، مخاطب و امر قدسی تلقی می‌شود.

در مرور مطالعات پیشین، دو رویکرد عمده نسبت به سوگند قابل تشخیص است. رویکرد نخست که ریشه در سنت زبان‌شناسی غربی دارد، سوگند را عمدتاً در پیوند با ناسزاگویی، تابوشکنی زبانی و نقض تقدس تحلیل می‌کند. در این چارچوب، استفاده از نام‌های مقدس در بافت‌های غیرمقدس یا هیجانی، نوعی کنش هنجارشکن، توهین‌آمیز یا ساختارشکن تلقی می‌شود (هیوز، ۲۰۰۶؛ جوزف^۵، ۲۰۰۶؛ جی و یانشویتس، ۲۰۰۸؛ استیپلتون^۶، ۲۰۱۰). بر این اساس، سوگند بیشتر به‌عنوان کنشی احساسی و گاه پرخاشگرانه در نظر گرفته می‌شود که از واژگان حساس یا تابویی برای تقویت اثرگذاری گفتار بهره می‌گیرد. بیرز فاگرستن^۷ (۲۰۱۲) نیز در امتداد همین دیدگاه، سوگند را استفاده از واژگانی می‌داند که در بافت‌های خاص، نامناسب یا غیراخلاقی تلقی می‌شوند. همچنین شیمویاما و همکاران^۸ (۲۰۱۷) نشان می‌دهند که حتی واژگان ظاهراً خنثی نیز در موقعیت‌های خاص، به دلیل ارجاع به امر مقدس، می‌توانند کارکردی کفرآمیز یا تحقیرگر پیدا کنند. در مقابل، رویکرد دوم عمدتاً بر بسترهای فرهنگی-دینی، به‌ویژه در جوامع اسلامی، استوار است؛ در بافت مذکور، سوگند نه کنشی هنجارشکن، بلکه عملی قدسی، آیینی و تعهدزا محسوب می‌شود. در این نگاه، سوگند یک کنش گفتاری التزامی است که با فراخوانی امر مقدس، نوعی ضمانت اخلاقی و مسئولیت معنوی ایجاد می‌کند. در نتیجه، نقض سوگند نه تنها تخلف اجتماعی، بلکه انحراف اخلاقی و در برخی موارد گناه تلقی می‌شود و پیامدهای آن از سطح اجتماعی فراتر رفته و به ساحت معنوی نیز گسترش می‌یابد (عبدالجواد، ۲۰۰۰؛ علی‌اکبری و همکاران^۹، ۲۰۱۳؛ طالب‌زاده و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۷). این رویکرد در تقابل آشکار با الگوی غربی قرار دارد، جایی که استفاده از واژگان مقدس ممکن است صرفاً کارکردی هیجانی داشته باشد، در حالی که در بافت اسلامی این واژگان همواره حامل بار ارزشی و معنایی عمیق هستند (جی و یانشویتس، ۲۰۰۸).

¹ T. Jay & K. Janschewitz

² G. Hughes

³ A. Montagu

⁴ H. R. Abd el-Jawad

⁵ J. E. Joseph

⁶ K. Stapleton

⁷ K. Beers Fägersten

⁸ T. Shimoyama, et al

⁹ A. Ali-Akbari et al

¹⁰ H. Talebzadeh et al

پژوهش‌های میان‌فرهنگی نیز نشان داده‌اند که پیوند میان واژگان، سوگند و ارزش‌های فرهنگی امری بنیادی است (گرین^۱، ۱۹۷۵؛ مونتاقو، ۱۹۶۷؛ جی و یانشویتس، ۲۰۰۸؛ لوچر و واتس^۲، ۲۰۰۵؛ بیرز فگرستن، ۲۰۱۲). این مطالعات تأکید دارند که تابویی بودن یا فداست یک واژه ویژگی ذاتی آن نیست، بلکه در بسترهای اجتماعی و فرهنگی شکل می‌گیرد. به بیان دیگر، ارزش اجتماعی واژگان از معنای لغوی آن‌ها ناشی نمی‌شود، بلکه از موقعیت کاربردی و زمینه اجتماعی آن‌ها سرچشمه می‌گیرد (بیرز فاگرستن، ۲۰۱۲). بنابراین تحلیل سوگند نیازمند توجه به بافت فرهنگی، ساختار قدرت، هویت اجتماعی و انتظارات هنجاری است. بر این اساس، سوگند می‌تواند در برخی بافت‌ها نقش ابزاری برای ابراز تعهد، صداقت یا التزام اخلاقی ایفا کند و تنها از طریق تحلیل زمینه فرهنگی قابل درک باشد.

با وجود این پیشینه نظری گسترده، بررسی مطالعات موجود در حوزه گفتمان قرآنی نشان می‌دهد که اگرچه جنبه‌های متعددی از زبان قرآن، از جمله راهبردهای ادب‌ورزی^۳ (الخطیب، ۲۰۱۲)، کنش‌های التزامی مانند وعده و وعید (تاج‌آبادی و پورمحمد^۴، ۲۰۲۲)، و تحلیل‌های ایدئولوژیک (فتاحی‌زاده و لنگرودی^۵، ۲۰۲۱) مورد توجه قرار گرفته‌اند، اما پدیده «سوگند» به‌عنوان یک ساختار زبانی و کنشی، هنوز به‌صورت نظام‌مند و مبتنی بر داده‌های پیکره‌ای بررسی نشده است. به‌ویژه، پیوند میان ساختارهای زبانی سوگند و مفهوم‌سازی‌های فرهنگی در قرآن، همچنان نیازمند چارچوبی منسجم و تحلیلی است. از این‌رو، خلأیی پژوهشی در تحلیل تلفیقی و داده‌محور این پدیده قابل شناسایی است. پژوهش حاضر در پاسخ به این خلأ، با بهره‌گیری از رویکرد «زبان‌شناسی فرهنگی»^۶ شریفیان^۷ (۲۰۱۷) و روش زبان‌شناسی پیکره‌ای، درصدد تحلیل چندلایه سوگند در قرآن است. در این چارچوب، زبان بازتاب‌دهنده مفهوم‌سازی‌های فرهنگی تلقی می‌شود که در قالب طرح‌واره‌های فرهنگی^۸، مقوله‌بندی‌ها^۹ و استعاره‌های فرهنگی^{۱۰} در ساخت زبان تثبیت می‌گردند (شریفیان، ۲۰۱۷). به‌ویژه، طرح‌واره‌های کاربردشناختی فرهنگی امکان تحلیل ارتباط میان کنش‌های گفتاری و نظام‌های ارزشی را فراهم می‌کنند. با این حال، این چارچوب تاکنون به‌طور نظام‌مند در تحلیل سوگندهای قرآنی به کار نرفته است. از نظر روش‌شناختی، پژوهش حاضر با رویکرد پیکره‌محور، داده‌های مربوط به سوگند در متن قرآن را استخراج و از نظر ساختاری، معنایی و بسامدی تحلیل می‌کند. سپس این الگوها در چارچوب زبان‌شناسی فرهنگی تفسیر می‌شوند تا پیوند آن‌ها با طرح‌واره‌های فرهنگی-کاربردشناختی روشن گردد. این رویکرد ترکیبی امکان تحلیل سوگند را نه صرفاً به‌عنوان یک ساختار زبانی، بلکه به‌عنوان کنشی فرهنگ‌مند و معناپرداز فراهم می‌سازد. بر این اساس، پژوهش حاضر در پی پاسخ به دو پرسش اصلی است: (۱) سوگند در متن قرآن از نظر ساختاری، معنایی و بسامدی چگونه تحقق یافته است؟ (۲) سوگند در گفتمان قرآنی بیانگر چه طرح‌واره‌های فرهنگی-کاربردشناختی است؟ در

¹ G. Green

² M.A. Locher & R.J Watts

³ politeness strategy

⁴ A. Tajabadi & R. Poormohammad

⁵ A. Fattahizadeh & A. Langrodi

⁶ Cultural Linguistics

⁷ F. Sharifian

⁸ cultural schema

⁹ categorization

¹⁰ cultural metaphor

نهایت، این مطالعه تلاش می‌کند با تلفیق تحلیل پیکره‌ای و زبان‌شناسی فرهنگی، تصویری چندلایه از سوگند در گفتمان قرآنی ارائه دهد و نقش آن را در تولید معنا، کارکردهای الهیاتی و سازوکارهای تعهدآفرین در متن وحیانی روشن‌تر سازد.

۲. پیشینه پژوهش

۱-۲. سوگند به‌مثابه کنش گفتاری

در دهه‌های اخیر، پژوهش‌های مرتبط با تحلیل گفتمان قرآن از رویکردهای کاربردشناختی و «نظریه کنش گفتاری»^۱ (Austin, 1962) بهره گرفته‌اند تا سازوکارهای خطاب، هدایت و جهت‌دهی معنایی در متن مقدس را توضیح دهند. نقطه مشترک اغلب این پژوهش‌ها آن است که زبان قرآن را نه صرفاً به‌مثابه نظامی ارجاعی برای انتقال معنا، بلکه به‌عنوان کنشی کارکردگرایانه تحلیل کرده‌اند که هدف آن ایجاد تعهد، تغییر رفتار، تثبیت ارزش‌ها و فعال‌سازی پیامدهای اخلاقی است. در این چارچوب، زبان وحی به شکل رخدادی ارتباطی تلقی می‌شود که در آن گزاره‌ها واجد نقش‌های کنشی و غایت‌مند هستند. برای نمونه اباسینا^۲ (۲۰۲۳) با تمرکز بر کنش‌های وعده /wa'd/ و تهدید /wa'īd/ در قرآن نشان می‌دهد که این دو کنش در جایگاه کنش‌های التزامی عمل می‌کنند و مستقیماً با جهت‌دهی رفتاری مخاطب مرتبط هستند. تحلیل او بر مبنای تقسیم‌بندی سرل^۳ (۱۹۶۹) نشان می‌دهد که تهدید، مخاطب را به رفتار پرهیزمندانانه سوق می‌دهد و وعده انگیزش مثبت و امید ایجاد می‌کند. نکته حائز اهمیت در پژوهش آن است که اباسینا (۲۰۲۳) صرفاً به توصیف نقش معنایی واژگان بسنده نمی‌کند، بلکه با رجوع به شرایط موفقیت کنش گفتاری توضیح می‌دهد که مؤثر بودن وعده و وعید در قرآن وابسته به صدق‌گویی، صلاحیت‌گوینده، تناسب موقعیتی و شفافیت خطابی است. چنین تحلیلی، زبان قرآن را در موضع نظامی کنشی قرار می‌دهد که مخاطب را ملزم می‌سازد تا مطابق الزام الهی رفتار کند. به باور بتا^۴ (۲۰۰۷) زبان دین، به‌ویژه در کتاب مقدس مسیحی، نه صرفاً روایتگر اراده الهی بلکه تحقق‌بخش آن است. یافته‌های وی به‌طور ضمنی قابل‌تعمیم به متن قرآن نیز هست، زیرا در قرآن نیز گفتار الهی اغلب در مقام فرمان، وعده، تهدید یا اعلام‌دآوری ظاهر می‌شود.

با وجود اهمیت این مطالعات، تمرکز آن‌ها عمدتاً بر کنش‌هایی مانند وعده و تهدید بوده و «سوگند» به‌عنوان کنشی مستقل، با ساختار، معنا و کارکرد خاص، کمتر موضوع تحلیل نظام‌مند قرار گرفته است. در نتیجه، جایگاه سوگند در منظومه کنش‌های گفتاری قرآن همچنان نیازمند بررسی دقیق‌تر و داده‌محور است.

¹ Speech Act Theory

² S. Abasinya

³ J.R. Searl

⁴ J.E. Botha

۲-۲. سوگند به‌مثابه راهبرد گفتمانی

الخطیب^۱ (۲۰۱۲) به بررسی نقش راهبردهای ادب‌ورزی در گفتمان قرآنی پرداخته است. نتایج پژوهش او نشان می‌دهد که زبان قرآن با ایجاد توازن میان شفافیت گزاره‌ای و رعایت ملاحظات ادب‌گفتاری، الگویی برای جهت‌دهی مخاطب به کار می‌گیرد. این الگو موجب تعدیل بار معنایی گزاره‌ها شده و زمینه را برای پذیرش و درونی‌سازی ارزش‌های اخلاقی فراهم می‌سازد. از منظر جامعه-کاربردشناختی، می‌توان زبان قرآن را نمونه‌ای از گفتمانی دانست که اهداف معرفتی و اخلاقی آن از طریق کنش‌های زبانی تحقق می‌یابند. در مطالعه‌ای همسو، پورمحمد و تاج‌آبادی (۲۰۲۲) نشان می‌دهند که وعده و تهدید در قرآن نقش مهمی در شکل‌گیری تعهد اخلاقی دارند و بیشتر از طریق سازوکارهای التزامی قابل فهم هستند. آنان با تطبیق تحلیل خود با شرایط حصول (موفقیت) کنش گفتاری، نشان می‌دهند که گزاره‌های وعده و وعید در قرآن اغلب با پشتوانه اقتدار گوینده (خداوند) و شفافیت موقعیتی همراه‌اند، همین امر اثرگذاری آن‌ها را افزایش می‌دهد. نکته مهم در این تحلیل آن است که زبان قرآن از طریق ایجاد انتظارات آینده‌محور، نظیر پاداش و کیفر، رفتار مخاطب را در زمان حال هدف‌گذاری می‌کند و این دقیقاً ماهیت اجرای کنشی زبان دینی است.

با این حال، در این دسته از پژوهش‌ها، سوگند عمدتاً به‌صورت ضمنی و در حاشیه تحلیل‌های کلان گفتمانی مطرح شده و به‌عنوان یک راهبرد گفتمانی مستقل که می‌تواند نقش‌های تأکیدی، اقناعی و تعهدآفرین ایفا کند، به‌طور مستقیم و نظام‌مند مورد بررسی قرار نگرفته است. از این‌رو، نحوه کارکرد سوگند در ساختار کلان گفتمان قرآنی و نقش آن در سازمان‌دهی معنا و اقناع مخاطب همچنان نیازمند واکاوی دقیق‌تری است.

۲-۳. تحلیل‌های پیکره‌محور و معناشناختی قرآن

حزب‌الله و متعالی^۲ (۲۰۱۹) با تمرکز بر توسعه و ارزیابی «مدل‌های پیکره‌ای قرآن^۳»، به بررسی ظرفیت‌های روش‌های پیکره‌محور در مطالعات زبان‌شناختی قرآن پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که پیکره‌های رایانه‌ای قرآن، در صورت برخورداری از برجسب‌گذاری^۴ دقیق نحوی، صرفی و معنایی، امکان تحلیل نظام‌مند الگوهای زبانی، روابط هم‌آیی^۵ و ساخت‌های گفتمانی را در مقیاسی گسترده فراهم می‌سازند. نویسندگان استدلال می‌کنند که مدل‌های پیکره‌ای قرآن می‌توانند به‌عنوان زیرساختی معتبر برای پژوهش‌های داده‌محور عمل کنند و محدودیت‌های تحلیل‌های شهودی و تفسیری صرف را کاهش دهند. همچنین، این مطالعه بر اهمیت هم‌ترازی متن عربی قرآن با ترجمه‌ها و لایه‌های تفسیری تأکید می‌کند و نشان می‌دهد که بهره‌گیری از پیکره‌های قرآنی می‌تواند دقت و قابلیت بازتولید نتایج را در مطالعات زبان‌شناسی قرآنی افزایش دهد. پژوهش‌های الحسیان^۶ (۲۰۲۳) نیز با بهره‌گیری از رویکرد زبان‌شناسی پیکره‌ای به بررسی «همنشینی‌های معنایی^۷ فعل وَقَعَ/waqa'a/ در متن قرآن می‌پردازد.

¹ M.A. Al-Khatib

² N. Hizbullah & A. Mutaali

³ Quranic Corpus Models

⁴ annotation

⁵ collocation

⁶ E.A. Alhusaiyan

⁷ semantic prosody

این مطالعه با تحلیل الگوهای هم‌آیی واژگانی نشان می‌دهد که این فعل در قرآن غالباً در بافت‌هایی با بار معنایی منفی یا هشداردهنده به کار می‌رود و به مفاهیمی همچون تحقق عذاب، وقوع مجازات الهی، یا قطعیت رخدادهای اخروی پیوند می‌خورد. یافته‌ها مبین آن است که معنای واژگان قرآنی نه صرفاً از معنای قاموسی آن‌ها، بلکه از طریق شبکه‌ای از روابط هم‌آیی و جهت‌گیری نگرشی تثبیت می‌شود. این پژوهش با برجسته‌سازی نقش هم‌آیی معنایی در تفسیر قرآن، بر اهمیت تحلیل پیکره‌ای برای فهم لایه‌های ضمنی و ارزشی زبان وحی تأکید می‌کند. پژوهش‌های مورد وصف با برجسته‌سازی مزایای روش پیکره‌محور، زمینه نظری و روش‌شناختی مناسبی برای تحلیل ساختارها و کارکردهای زبانی قرآن، از جمله پدیده‌هایی مانند سوگند، فراهم می‌آورد.

با وجود این پیشرفت‌ها، بخش عمده این مطالعات بر واحدهای واژگانی یا ساخت‌های محدود تمرکز داشته و کمتر به ساخت‌های پیچیده‌تر گفتمانی مانند سوگند پرداخته‌اند. به‌ویژه، تحلیل پیکره‌ای سوگند به‌عنوان یک الگوی زبانی-گفتمانی که دارای ساختار، توزیع و کارکرد خاص است، هنوز به‌صورت نظام‌مند انجام نشده است.

۲-۴. سوگند در مطالعات فرهنگی، حقوقی و دینی

تحلیل‌های مرتبط با سوگند در علوم انسانی، خارج از مطالعات قرآنی، ابعاد متفاوتی را آشکار کرده‌اند. در چارچوب حقوقی، بحث اصلی پیرامون تحول سازوکارهای تولید حقیقت مطرح بوده است. یافته‌ها موید آن است که نظام‌های قضایی در تاریخ از اتکای مستقیم به سوگند برای تشخیص حقیقت به سمت روش‌های قهری و سرانجام به سوی معیارهای مبتنی بر ادله انتقال یافته‌اند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که سوگند از ابتدا بخشی از فرآیند حقیقت‌سازی بوده است، اما این فرآیند بعدها در نظام نهادی به شیوه‌های علمی-حقوقی تبدیل شده است (گارلند و ساگلیو کو^۱، ۲۰۲۰). در امتداد این بحث، بزت^۲ (۲۰۲۴) با بررسی داورها و سازوکارهای میانجی‌گری نشان داده است که سوگند در حل اختلاف اجتماعی نقش بنیادین داشته و ابزار تثبیت توافق، تنظیم تعهد اجتماعی و تضمین پایبندی طرفین بوده است. در این چارچوب، سوگند پدیده‌ای صرفاً زبانی نیست، بلکه دارای کنش نهادی و ضمانتی است.

سسی و جانسون^۳ (۲۰۲۵) آیین سوگند را در سیرالئون^۴ به مثابه کنشی آیینی^۵ در چارچوب کثرت‌گرایی حقوقی^۶ (یا چند نظامی حقوقی)^۷ بررسی کرده‌اند. یافته‌های آنان نشان می‌دهد که سوگندهای مورد استفاده در دادگاه‌های رسمی که بر متون مسیحی و اسلامی تکیه دارند، اغلب از قدرت اخلاقی محدودی برخوردارند، در حالی که سوگندهای عرفی^۸ ریشه‌دار در

¹ A. Garland & R. Sagliocco

² S. Bezat

³ M. Sesay & J. Johnson

⁴ Sierra Leone

⁵ ritual practice

⁶ legal pluralism

⁷ کثرت‌گرایی حقوقی به وضعیتی اشاره دارد که در آن بیش از یک نظام حقوقی یا نظم هنجاری به‌طور هم‌زمان در یک میدان اجتماعی واحد وجود دارد و کنشگران اجتماعی رفتار خود را بر اساس تعامل، رقابت یا هم‌پوشانی این نظام‌ها سامان می‌دهند. (Griffiths, 1986)

⁸ customary oaths

کیهان‌شناسی‌های محلی^۱، به دلیل ترس از مجازات‌های ماورایی، الزام‌آورتر و اثرگذارترند. این مطالعه ترس را به‌عنوان سازوکاری محوری در تضمین پایبندی اخلاقی برجسته می‌کند و تنش‌های میان حقوق دولتی، دین و اقتدار اخلاقی بومی را آشکار می‌سازد. بحث‌های مشابهی درباره ساخت پویای سوگند در سنت‌های اولیه دینی بوسیله سلیگمن و شنیتز^۲ (۲۰۲۴) مطرح شده است. آنان در تحلیل مفهوم اعتقادساز سوگند نشان می‌دهند که در نظام‌های فکری اولیه یهودی-مسیحی، سوگند صرفاً تعهد انسانی نبود، بلکه نوعی فعال‌سازی «داوری الهی» تلقی می‌شده است، یعنی، سوگند نوعی توافق دوطرفه میان انسان و خداوند را شکل می‌داد. بنابراین نقض سوگند، گسستی متافیزیکی محسوب می‌شد که پیامد آن فراتر از اخلاق فردی بود. بلیدشتاین^۳ (۲۰۲۱) سوگندهای دوره رومی^۴ را بررسی می‌کند که در آن‌ها، در کنار خدایان، به اشخاص انسانی نیز ارجاع داده می‌شود و استدلال می‌کند که این‌گونه سوگندها الزام اخلاقی را بیش از آن که صرفاً بر مجازات الهی متکی باشند، از طریق روابط عاطفی و پیوندهای اجتماعی ایجاد می‌کنند. این مطالعه بر ابهام عامدانه میان اقتدار انسانی و اقتدار الهی در کنش سوگند تأکید می‌کند و نشان می‌دهد که این ابهام چگونه به مثابه سازوکاری برای تعهد و الزام عمل می‌کند.

سوگند همچنین در حوزه سیاست و اقتدار نقش مهمی داشته است، چنانکه برای مثال استیسی^۵ (۲۰۲۲) با ارائه تحلیلی از کارکرد سوگند در روم باستان، نشان داده است که سوگند وفاداری در دوره کاتیلینا^۶ ابزار نشانه‌گذاری سیاسی و تعیین پایبندی شهروندی بوده است. وی با اشاره به «توطئه کاتیلینا»^۷ سوگند خوردن در این توطئه^۸ را نه صرفاً آیینی مجرمانه، بلکه شکلی از تعهد سیاسی قابل‌فهم و مشروع در بافت جمهوری متأخر روم تحلیل می‌کند. این مطالعه با تکیه بر شواهد ادبی و فیلولوژیک نشان می‌دهد اشیای نمادینی مانند عقاب‌های نقره‌ای بخشی از ساخت آیینی سوگند بوده‌اند و این امر نشان می‌دهد که سوگند همواره با نشانه‌های مادی ارزش‌گذاری شده است. در حالی که تاریخ‌نگاری‌های متأخر این سوگندها را به‌عنوان نشانه‌های انحراف اخلاقی و خیانت بازتفسیر کرده‌اند. هدفیلد^۹ (۲۰۱۷) نیز این نقش سیاسی سوگند را در دوره جدید انگلستان مورد بررسی قرار می‌دهد و نشان می‌دهد که سوگند برتری و سوگند وفاداری ابزار کنترلی اعتقادی و حذف سیاسی مخالفان بوده است. در دوران معاصر، بومن و وست^{۱۰} (۲۰۲۰) بر این باورند که سوگندهای تصدی منصب در چارچوب نظام پاسخ‌گویی اداری نقشی سازمان‌دهنده دارند. به ویژه، وقتی سوگند در فضای عمومی اجرا می‌شود، ارزش عملکردی آن افزایش می‌یابد و تبدیل به سازوکاری برای بازتولید اعتماد نهادی، تقویت اخلاق اداری و تثبیت سازوکار مشروعیت می‌شود.

¹ local cosmologies

² A. B. Seligman & M. Schnitter

³ M. Blidstein

⁴ Roman-era

⁵ R. Stacey

⁶ Catilinarian

⁷ Catilinarian Conspiracy

^۸ توطئه کاتیلینا به مجموعه‌ای از کنش‌های سیاسی و نظامی در اواخر جمهوری روم اطلاق می‌شود که به رهبری لوسیوس سرجیوس کاتیلینا و در بستر رقابت‌های شدید نخبگان سیاسی شکل گرفت. به‌زعم استیسی (۲۰۲۲)، این رویداد را نباید صرفاً به‌مثابه طرحی جنایت‌کارانه یا آیینی پنهانی فهم کرد، بلکه باید آن را شکلی از تعهد سیاسی جمعی دانست که از طریق آیین‌های شناخته‌شده سوگند و نمادهای وفاداری، مشابه سنت‌های نظامی و مدنی روم، سازمان می‌یافت. به‌گفته او، تصویر «توطئه» تا حد زیادی حاصل بازنمایی‌های اخلاق‌گرایانه تاریخ‌نگاری متأخر است که این سوگندها و تعهدات را به نشانه‌های خیانت و انحراف اخلاقی بازتفسیر کرده‌اند. (Stacey, 2022)

⁹ A. Hadfield

¹⁰ J.S. Bowman & J. West

مرور پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که هر یک از رویکردهای موجود بخشی از ابعاد پدیده سوگند را روشن ساخته‌اند، اما این مطالعات با محدودیت‌هایی نیز همراه‌اند. نخست، در بسیاری از پژوهش‌های کاربردشناختی، تمرکز بر کنش‌هایی مانند وعده و تهدید بوده و سوگند به‌عنوان کنشی مستقل کمتر مورد توجه قرار گرفته است. دوم، در مطالعات گفتمانی، سوگند اغلب به‌صورت ضمنی مطرح شده و نقش آن به‌عنوان راهبردی متمایز در سازمان‌دهی معنا به‌روشنی تبیین نشده است. سوم، پژوهش‌های پیکره‌محور، با وجود ظرفیت بالا، عمدتاً به تحلیل واژگان یا ساخت‌های محدود پرداخته و از بررسی ساخت‌های گفتمانی پیچیده مانند سوگند غفلت کرده‌اند. چهارم، در اغلب مطالعات، پیوند میان داده‌های زبانی و مفهوم‌پردازی‌های فرهنگی به‌صورت نظام‌مند برقرار نشده است.

بر این اساس، خلأیی مشخص در ادبیات پژوهش وجود دارد: نبود تحلیلی داده‌محور، نظام‌مند و چندلایه که بتواند ساختار، معنا و کارکردهای فرهنگی-کاربردشناختی سوگند در قرآن را به‌صورت یکپارچه تبیین کند. پژوهش حاضر در پاسخ به این خلأ، با تلفیق روش پیکره‌محور و چارچوب زبان‌شناسی فرهنگی، می‌کوشد سوگند را نه‌تنها به‌عنوان یک ساخت زبانی، بلکه به‌مثابه کنشی فرهنگی-کاربردشناختی تحلیل کند و از این طریق، تصویری جامع‌تر از نقش آن در گفتمان قرآنی ارائه دهد. این رویکرد امکان می‌دهد تا سوگند به‌عنوان سازوکاری برای سازمان‌دهی معنا، تثبیت ارزش‌های دینی و جهت‌دهی اخلاقی مخاطب در سطح گفتمان بازخوانی شود.

۳. چارچوب نظری و روش‌شناسی پژوهش

۳-۱. زبان‌شناسی فرهنگی

با توجه به اهداف پژوهش، مبانی نظری مطالعه بر مبنای تلفیق دو رویکرد، زبان‌شناسی پیکره‌ای و زبان‌شناسی فرهنگی، استوار است. زبان‌شناسی پیکره‌ای صرفاً مجموعه‌ای از ابزارهای فنی نیست، بلکه رویکردی داده‌محور به مطالعه زبان است که بر تحلیل منظم و مبتنی بر شواهد متون اصیل و رایانه‌پذیر تکیه دارد (مکانری و ویلسون^۱، ۲۰۰۱؛ مکانری و همکاران، ۲۰۰۶؛ مکانری و هاردی^۲، ۲۰۱۱). در این رویکرد، الگوهای زبانی در سطوح متفاوت، از واژگان و هم‌آیی‌ها^۳ گرفته تا ساخت‌های نحوی و الگوهای گفتمانی، بر اساس شواهد کمی استخراج و توصیف می‌شوند. ابزارهای متداولی همچون فهرست واژگان^۴، خطوط هم‌بندی^۵ و تحلیل واژه در بافت^۶، امکان شناسایی دقیق این الگوها و تبیین رفتارهای زبانی را فراهم می‌سازند (گریز^۷، ۲۰۰۹؛ استفانوویچ^۸، ۲۰۲۰؛ رپن و سیمپسون-ولاخ^۹، ۲۰۱۹).

¹ T. McEnery & A. Wilson

² A. Hardie

³ collocation

⁴ word list

⁵ concordance lines

⁶ Key word in context

⁷ S.T. Gries

⁸ A. Stefanowitsch

⁹ R. Reppen & R. Simpson-Vlach

با وجود این، داده‌های پیکره‌ای به‌تنهایی قادر به تفسیر لایه‌های فرهنگی و دینی معنا نیستند و نیاز به چارچوبی نظری دارند که بتواند این الگوها را در افق نظام‌های معنایی یک فرهنگ تحلیل کند. در این زمینه، زبان‌شناسی فرهنگی (شریفیان، ۲۰۱۷) سطح دوم مبانی نظری پژوهش را تشکیل می‌دهد. زبان‌شناسی فرهنگی بر این پیش‌فرض استوار است که بخش قابل توجهی از ساخت‌های زبانی بازتاب «مفهوم‌پردازی‌های فرهنگی»^۱ هستند؛ مفهوم‌پردازی‌هایی که در قالب طرحواره‌های فرهنگی، مقوله‌های فرهنگی و استعاره‌های فرهنگی در زبان تثبیت شده‌اند. در این رویکرد، «طرحواره فرهنگی» مجموعه‌ای از باورها، هنجارها، قواعد و انتظارات رفتاری است که شیوه تفسیر و سازمان‌دهی تجربه را در یک جامعه شکل می‌دهد. شریفیان (۲۰۱۷)، به‌طور خاص، «طرحواره‌های کاربردشناختی فرهنگی»^۲ را سازه‌هایی میانجی معرفی می‌کند که فاصله میان کنش‌گفتاری فردی و نظام معنایی جمعی را پر می‌کنند. این طرحواره‌ها در قالب شبکه‌ای چهارسطحی، شامل طرحواره‌های کاربردشناختی فرهنگی، کنش‌ها/رویدادهای کلامی^۳، تک‌مفهوم‌ها^۴ و تک‌کنش‌ها^۵ هستند. سازمان می‌یابد و نشان می‌دهند که چگونه کنش‌های گفتاری معین (مانند تعارف، عذرخواهی یا سوگند) حامل دانش فرهنگی و هنجارهای اجتماعی گسترده‌تری هستند (شریفیان، ۲۰۱۷).

۳-۱-۱. تک‌مفهوم و تک‌کنش

می^۶ (۲۰۰۱) در بستر آنچه که از آن به «نظریه کنش کاربردشناختی»^۸ یاد می‌شود، تک‌مفهوم‌ها را نمونه‌های اعلا‌ی کنش کاربردشناختی در یک موقعیت کلی می‌داند که قابلیت اجرا در موقعیت‌های خاص یا حتی مجموعه‌ای از موقعیت‌ها را نیز دارند. از سوی دیگر تک‌کنش‌ها را می‌توان بازنمایی‌ها یا مصداق‌های خاصی از تک‌مفهوم‌ها تلقی نمود. نمونه‌ی هر یک از تعاریف مطرح شده در (۱) مشاهده می‌شود:

۱. تک‌مفهوم: [ابراز شرمندگی]

تک‌کنش‌ها: خیلی شرمندم کردین، واقعا شرمندم، خیلی لطف کردین (شریفیان، ۲۰۱۷: ۵۶)

¹ cultural conceptualisations

² pragmatic schemas

³ Speech acts/events

⁴ pragmams

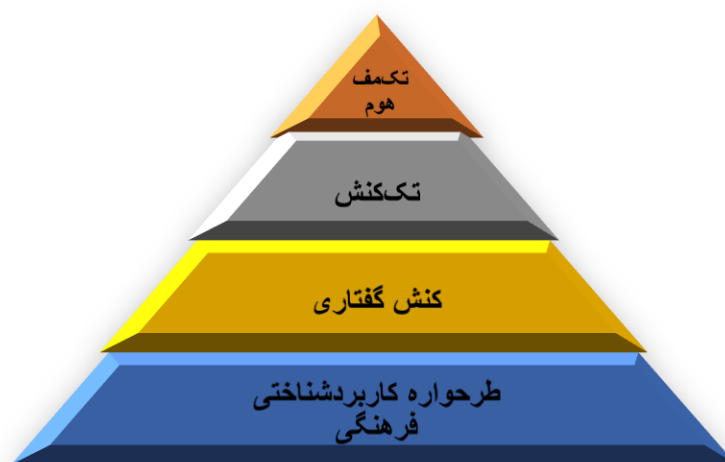
⁵ practs

^۶ برابر نهادهای «تک‌مفهوم» و «تک‌کنش» به پیروی از خادمی و همکاران (۱۴۰۰) درج شدند.

⁷ J.L. Mey

⁸ Pragmatic Act Theory

باید توجه داشت که تعبیر صحیح تک‌کنش‌ها منوط به وجود آگاهی لازم از بافت موقعیتی^۱ و نیز تک‌مفهوم مرتبط با یک کنش کاربردشناختی (در بافت خاص) است. نباید از نظر دور داشت که تک‌مفهوم‌ها به خودی خود با پیش‌فرض‌ها و انتظارات فرهنگی خاصی در ارتباط هستند که آگاهی از آن‌ها برای درک صحیح معانی کاربردشناختی ضروری می‌نماید. شریفیان (۲۰۱۷) چنین بیان می‌دارد که اگرچه تا حدودی می‌توان تک‌مفهوم‌های موجود در هر بافت فرهنگی را تشخیص و به نوعی مورد ارزیابی قرار داد اما تعیین ماهیت دقیق رابطه بین تک‌مفهوم‌ها و تک‌کنش‌ها از یک سوی، و هنجارها و ارزش‌های فرهنگی از سوی دیگر از جمله خلاءهای موجود در مطالعات حوزه زبان‌شناسی فرهنگی است. بنابراین چارچوبی نیاز است تا بتواند خلاء مذکور را پوشش دهد. این چارچوب تحت عنوان «

شکل (۱). چارچوب کاربردشناختی، برگرفته از شریفیان (۲۰۱۷: ۵۴)

شکل (۱) مبین آن است که تفسیر هر پدیده زبانی فرهنگی مستلزم شفاف‌سازی روابط میان مولفه‌های کاربردی چون تک‌کنش‌ها، تک‌مفهوم‌ها، کنش یا رویداد گفتاری و طرحواره‌های کاربردشناختی است.

۳-۱-۲. طرحواره کاربردشناختی

پیش‌تر نیز بدان اشاره شد که مفهوم «طرحواره فرهنگی» به مجموعه دانش‌هایی اطلاق می‌شود که دربردارنده بخش قابل توجهی از معانی رمزگذاری شده در زبان هستند. چنانکه برای نمونه در مکالمات روزمره سخنگویان زمانی می‌توانند به تعبیرهای درست از سخنان یکدیگر دست یازند که دارای طرحواره‌های فرهنگی مشترک باشند و این طرحواره‌های فرهنگی را می‌توان دانشی تلقی نمود که مبنای اجرا و پذیرش انواع کنش‌های رویدادی/گفتاری است. طرحواره‌های فرهنگی که مبنایی برای معانی کاربردشناختی (مانند معانی کنش‌های گفتاری) فراهم می‌کنند، طرحواره‌های کاربردی^۲ نامیده می‌شوند. گرچه چگونگی کاربست دانش مفروض/مشترک هنگام برقراری ارتباط زبانی بین مشارکان از جمله موضوع‌هایی است که از دیدگاه‌های مختلف مورد بحث و بررسی قرار گرفته است، زبان‌شناسی فرهنگی جهت بررسی پدیده مذکور از طرحواره‌های کاربردی بهره می‌جوید و بر این اصل استوار است

¹ situational context

² Pragmatic scheme

که منبع احتمالی دانش مفروض بین مشارکان در تعامل زبانی، طرحواره‌های کاربردی هستند؛ به عبارتی دیگر، آنچه که پویایی زمینه مشترک میان مشارکان را رقم می‌زند آگاهی آنان از طرحواره‌های فرهنگی است که میان آن‌ها مشترک است. شریفیان (۲۰۱۷) در بررسی برخی طرحواره‌های کاربردی در فرهنگ ایرانی به طرحواره کاربردی «تعارف» اشاره می‌کند و معتقد است این طرحواره بسیار قابل توجه است و به همین دلیل نیز با کنش‌های گفتاری و تک‌مفهوم‌های زیادی تداعی می‌شود. برای نمونه یکی از طرحواره‌های کاربردی تعارف در کنش کلامی «تعارف به خوردن غذا یا هر نوع خوردنی» است. بر اساس این طرحواره، خوردن غذا در مقابل دیگران بدون به اشتراک گزاردن خوردنی با آن‌ها رفتاری نامناسب محسوب می‌شود. البته باید توجه داشت که در برخی موارد تشخیص واقعی یا ظاهری بودن (پیشنهاد/ تعارف) دشوار می‌نماید. در واقع این طرحواره موید آن است که گیرنده تعارف به گونه‌ای ترغیب می‌شود که پس از چند بار امتناع از پذیرش، سرانجام آن را قبول کند. این تبادل کلامی میان مشارکان یعنی اصرار پیشنهاد دهنده و امتناع گیرنده با عنوان «رقص کلام^۱» توصیف می‌شود.

جدول ۱

طرحواره کاربردی تعارف، برگرفته از شریفیان (۲۰۱۷: ۵۷)

طرحواره کاربردی: [تعارف]
کنش / رویداد کلامی: [پیشنهاد/ تقدیم کالا (غذا، میوه، وسیله و غیره)]
تک‌مفهوم ۱: [با دفعات مکرر به مخاطب اصرار کردن برای پذیرفتن کالا]
تک‌کنش‌ها: (۱) از غذای من میل بفرمائید لطفاً، (۲) بذار نصف ساندویچمو بهت بدم
تک‌مفهوم ۲: [چندین بار رد کردن یک پیشنهاد پیش از پذیرش نهائی آن]
تک‌کنش‌ها: [موقع تعارف یک ظرف غذا یا میوه] (۱) خیلی ممنون، قبلا صرف شده (۲) دستتون درد نکنه غذا میل ندارم

نمونه دیگری از طرحواره تعارف در موقعیت‌هایی یافت می‌شود که بر اساس آن گوینده در مورد یک وسیله یا چیزی که مالک آن است از مخاطب خود تعریف و تمجید دریافت می‌کند در این شرایط، گوینده چیز یا وسیله مورد نظر را به مخاطب خود تعارف می‌کند، اگر تعارف گوینده واقعی باشد با اصرار زیاد (در صورت عدم پذیرش مخاطب) مخاطب را به گرفتن شی مورد نظر قانع خواهد کرد. چنین موقعیتی دارای طرحواره کاربردی (جدول ۲) است.

¹ verbal dance

جدول ۲

طرحواره کاربردى تعارف، برگرفته از شریفیان (۲۰۱۷: ۵۹)

طرحواره کاربردى: [تعارف]
کنش / رویداد کلامى: [پاسخ گوینده به تعریف و تمجید مخاطب از یک شی/ وسیله که متعلق به گوینده است]
تک‌مفهوم: [موضوع (شی) مورد تعریف را به مخاطب تقدیم کردن]
تک‌کنش‌ها: [گوینده پس از آنکه از مخاطب خود پرلمون یک تابلوی نقاشی تعریف و تمجید دریافت می‌کند] (۱) قابلى نداره، مال شما؛ (۲) یادگارى از من برش دار

۲-۳. روش‌شناسی

هدف اصلی پژوهش حاضر دستیابی به تحلیلی عمیق نسبت به سوگندهای قرآنی است، تحلیلی که هم به ساختارهای زبانی این پدیده توجه داشته باشد، هم لایه‌های معنایی نهفته در آن را آشکار سازد و هم به کارکردهای کنشی و کاربردشناختی آن بپردازد. بر این اساس، پژوهش حاضر از طرحی ترکیبی بهره می‌گیرد که در آن روش‌های پیکره‌محور در سطح کمی با تحلیل‌های کیفی معناشناختی، کاربردشناختی و زبان‌شناسی فرهنگی تلفیق شده‌اند. در این راستا از نرم‌افزار واژه‌پرداز انتکانک (انتونی، ۲۰۲۳) برای استخراج و تحلیل نظام‌مند موارد مرتبط با سوگند بهره گرفته شد. روش مذکور امکان بررسی بسامد، همایندی‌ها و الگوهای تکرارشونده مرتبط با واژگان سوگند را فراهم کرد. تحلیل داده‌ها در قالب مؤلفه‌های زبان‌شناسی فرهنگی انجام شد؛ چارچوبی که به گفته شریفیان (۲۰۱۷)، امکان تحلیل نحوه بازتاب‌یافتگی مفهوم‌پردازی‌های فرهنگی و الهیاتی در ساختار زبانی را فراهم می‌کند. نگارندگان بر این باورند این چارچوب به‌طور ویژه مناسب مطالعه سوگند در قرآن است؛ زیرا سوگند علاوه بر وجه زبانی، دارای بار فرهنگی، اخلاقی و دینی است و معنای آن جز در بافت فرهنگی و الهیاتی قابل تحلیل نیست. با توجه به تنوع ساختارهای نحوی و وجود نمونه‌های غیرمستقیم سوگند در قرآن، اتخاذ روشی دقیق برای گردآوری داده‌ها ضرورت داشت. به‌منظور افزایش قابلیت اعتماد و دقت استخراج داده‌ها، از پیکره ترجمه فارسی قرآن اثر الهی قمشه‌ای^۱ در این پژوهش، واحد تحلیل به‌صورت چندسطحی تعریف شده است: (۱) آیه به‌عنوان واحد پایه تحلیل گفتمانی، (۲) ساختار سوگند (اعم از صریح و ضمنی) به‌عنوان واحد تحلیل زبانی، (۳) و در موارد لازم، الگوهای نحوی-بلاغی مرتبط با سوگند به‌عنوان واحد تحلیل تکمیلی. این تعریف چندسطحی امکان بررسی هم‌زمان صورت زبانی، بافت معنایی و کارکرد گفتمانی سوگند را فراهم می‌سازد.

ابتدا نمونه‌های مرتبط با دو واژه «قسم» و «سوگند» استخراج شد و سپس تمام آیاتی که این واژه‌ها در آن‌ها به کار رفته بود طبقه‌بندی گردید. در ادامه، داده‌ها در نرم‌افزار انتکانک فراخوانی شد و خروجی‌های همایندی، بسامدی و الگوی توزیع واژگان مرتبط با سوگند مورد تحلیل قرار گرفت. نتیجه اولیه این مرحله نشان داد که ساختارهای سوگند در قرآن از تنوع بالایی برخوردارند و علاوه بر قالب‌های مستقیم، شامل نمونه‌های کنایی، ارجاعی و متکی بر بافت نیز می‌شوند. در شکل (۲) نمونه‌ای از

¹ L. Anthony

² <https://tanzil.net/trans/log/fa.ghomshei>

نتایج جست‌وجوی واژه «قسم» در بافت وقوع آن نمایش داده شده است که نشان‌دهنده گستره توزیع این واژه در متن قرآن است. این مرحله مقدمه‌ای برای طبقه‌بندی ساختاری، تحلیل معنایی و بررسی کارکردشناختی موارد استخراج‌شده بوده است.

	File	Left Context	Hit	Right Context
1	fa.ghomshei.txt	و به او شر و خیر او را الهام کرد. 91 9)	قسم	به این آیات الهی) که هر کس نفس ناطقه
2	fa.ghomshei.txt	عالم که خدا همه را جفت نر و ماده بیافرید. 92 4)	قسم	به این آیات الهی) که سعی و کوشش شما
3	fa.ghomshei.txt	آگاهند. یا اشاره به دو اسم حمید و مجید خداست 43 2)	قسم	به این کتاب روشن بیان. 43 3 که ما آن را
4	fa.ghomshei.txt	حم (قسم به حمید و مجید دو نام مقدس الهی) 44 2)	قسم	به این کتاب روشن بیان. 44 3 که ما آن را
5	fa.ghomshei.txt	که دم زند (و عالم را به روی خود بیفروزد). 81 19)	قسم	به این آیات) که همانا قرآن کلام رسول بزرگوار
6	fa.ghomshei.txt	قیامت دریا را آتش سازد و بر دوزخیان فرو ریزد. 52 7)	قسم	به این امور) که البته عذاب خدای تو واقع
7	fa.ghomshei.txt	قسم به ماه تابان هنگام بدر که تمام فروزان شود. 84 19)	قسم	به این امور) که شما حوال گوناگون و حوادث
8	fa.ghomshei.txt	کعبه و بیت المقدس. 95 2) و قسم به طور سینا. 95 3)	قسم	به این شهر امن و امان (مگه معظ
9	fa.ghomshei.txt	را توبه‌پذیر و مهربان می‌یافتند. 4 65) نه چنین است.	قسم	به خدای تو که اینان (به حقیقت) اهل ایمان
10	fa.ghomshei.txt	پاره کردند (بعضی را قبول و بعضی را رد کردند). 15 92)	قسم	به خدای تو که از همه آنها سخت مؤاخذه
11	fa.ghomshei.txt	محض و معدوم صرف بود ما او را ایجاد کردیم؟ 19 68)	قسم	به خدای تو که البته آنها را با شیاطین
12	fa.ghomshei.txt	و آنجا کافران زیانکار شدند. 41 1) حم (رمز رسالت است یا	قسم	به خدای حمید مجید) 41 2) که این قرآن) تنزیلی از
13	fa.ghomshei.txt	مخصوص اوست و او یکتا خدای مقتدر حکیم است. 46 1) حم	قسم	به خدای حمید و مجید که 46 2) تنزیل این قرآن
14	fa.ghomshei.txt	بسیار که آیات (معدوم عذاب) است؟ بگفتی.	قسم	به خدای تو که البته حق است. شما

شکل (۲)

بخشی از جست‌وجوی خطوط همایندی واژه «قسم» در نرم‌افزار انتکانک

با ترکیب متن عربی قرآن با ترجمه فارسی آن، پژوهش حاضر امکان دستیابی به برداشتی دقیق‌تر، لایه‌مندتر و بافت‌محور از سوگندها را فراهم ساخت و تفاوت‌های معنایی و تفسیری میان بافت‌های مختلف را مورد بررسی قرار داد. در بخش تحلیل کمی نیز از پیکره متن ساده^۱ قرآن استفاده شد^۲. نتایج اولیه نشان داد که متن قرآن شامل ۸۷۵،۱۴ نوع واژه^۳ منحصر به فرد و ۲۵۵،۷۸ مصداق^۴ است. همچنین، با استانداردسازی فراوانی سوگندها، میانگین ۴۴/۲۰ مورد سوگند در هر ۱۰،۰۰۰ واژه محاسبه شد. این شاخص فراوانی مبنایی نظام‌مند برای تحلیل اهمیت نسبی سوگند در گفتمان قرآن ایجاد می‌کند و زمینه مقایسه توزیع آن را موقعیت‌های معنایی متنوع فراهم می‌سازد.

سه‌سوسازی روشی‌شناسی، شامل زبان‌شناسی پیکره‌ای، تحلیل معنایی، کاربردشناختی و زبان‌شناسی فرهنگی، زمینه‌ساز تحلیلی چندبعدی و جامع شد. این رویکرد افزون بر افزایش دقت و عمق تحلیل، امکان فهمی کلی و علمی‌تر از نقش سوگند در شکل‌دهی به کنش‌های گفتاری و معانی الهیاتی را فراهم کرد. هرچند در مرحله نخست داده‌ها بر اساس ترجمه فارسی قرآن

¹ plain text

² <https://tanzil.net/download/>

³ type

⁴ token

استخراج شد، اما به‌منظور جلوگیری از خطاهای ناشی از انتقال معنایی در ترجمه، تمامی نمونه‌ها به‌صورت موازی در متن عربی قرآن نیز بررسی و تثبیت شدند. این راهبرد موجب افزایش اعتبار تحلیلی یافته‌ها و تفسیر دقیق‌تر ساختارها و کارکردهای سوگند در گفتمان قرآن گردید. زیرا ساخت‌های زبانی مرتبط با سوگند در قرآن اغلب در قالب‌های صرفی و نحوی خاصی رمزگذاری شده‌اند، قالب‌هایی نظیر استفاده از حرف «و» در جایگاه ابزار قسم، ساخت «لا أقسم»، حذف ابزار سوگند و نیز سوگندهای مستتر یا ضمنی، که ممکن است در فرآیند ترجمه فارسی به‌روشنی نمایان نباشند. از آنجا که ابزارهای پیکره‌ای عمدتاً واژه‌محور هستند، شناسایی سوگندهای ضمنی صرفاً با جست‌وجوی خودکار امکان‌پذیر نیست. بنابراین، در این پژوهش از رویکردی ترکیبی استفاده شد: (۱) استخراج اولیه با روش پیکره‌ای، (۲) بازبینی و گسترش داده‌ها بر اساس الگوهای نحوی-بلاغی، و (۳) تحلیل تفسیری-تخصصی توسط یکی از نویسندگان به‌عنوان متخصص مطالعات قرآنی. این مرحله نقش کلیدی در تشخیص مواردی داشت که سوگند در آن‌ها به‌صورت غیرصریح، کنایی یا وابسته به بافت تحقق یافته است. از همین رو، تمامی آیات استخراج‌شده از ترجمه فارسی با متن اصلی عربی قرآن نسخه عثمان‌طه موجود در پایگاه tanzil.net/trans/ تطبیق داده شد تا دقت و صحت تحلیل تضمین گردد. این مرحله از تطبیق، امکان شناسایی دقیق‌تر مواردی همچون سوگندهای ضمنی، سوگندهای فاقد مرجع صریح، و مواردی را که فهم آن‌ها وابسته به بافت زبانی پیشین یا پسین آیه است، فراهم ساخت. در نتیجه، پایایی داده‌ها به میزان قابل توجهی افزایش یافت و از تحلیل‌هایی که صرفاً بر اساس تغییرات ناشی از ترجمه شکل می‌گیرند، جلوگیری شد. بدین ترتیب، این فرآیند به ارتقای روایی درونی پژوهش منجر شد و سبب گردید تحلیل‌ها بر داده‌های زبان‌شناختی دقیق و مستند اتکا داشته باشند، نه بر دگرگونی‌های معنایی برآمده از انتقال زبانی.

۴. تحلیل داده‌ها

در بخش حاضر، ابعاد ساختاری، معنایی و کارکردشناختی سوگند در گفتمان قرآنی به‌صورت نظام‌مند تحلیل می‌شود. در گام نخست، ساختارهای زبانی سوگند مورد بررسی قرار می‌گیرد؛ از جمله نوع ابزارهای به‌کاررفته در بیان سوگند، شیوه‌های آشکار و ضمنی ارائه آن، و تنوع نحوی و صرفی ساختارهایی که برای انتقال مفهوم سوگند در متن قرآن به‌کار می‌روند. هم‌زمان، جنبه‌های معنایی سوگند نیز واکاوی می‌شود تا مشخص گردد که سوگندها در چه بافت‌هایی، با چه ارجاعات معنادار و با چه میزان تأکید معنایی به‌کار گرفته شده‌اند. در این بخش، با استناد به داده‌های پیکره‌محور، فراوانی انواع مختلف سوگند و توزیع آن‌ها در سراسر متن قرآن نیز تبیین خواهد شد. در ادامه، تحلیل از سطح ساختار و معنا فراتر رفته و ابعاد کاربردشناختی سوگند بررسی می‌شود. در این مرحله، تلاش می‌شود تا نقش سوگند به‌عنوان کنشی گفتاری که اهداف مشخصی را دنبال می‌کند، روشن شود. این تحلیل با بهره‌گیری از چارچوب نظری طرح‌واره‌های فرهنگی (Sharifian, 2017) انجام خواهد گرفت و نشان داده خواهد شد که تعبیر و تأثیرگذاری سوگندها نه صرفاً در سطح زبانی، بلکه در پیوند با ساختارهای فرهنگی، باورهای مشترک و نظام اخلاقی جامعه دینی قابل درک است. بدین ترتیب، بخش حاضر با ارائه تحلیلی چندلایه، از ساختارهای بنیادین سوگند در قرآن آغاز کرده و در نهایت با تبیین کارکردهای ارتباطی و فرهنگی آن، تصویری جامع از جایگاه سوگند در گفتمان قرآنی ترسیم می‌کند.

۴-۱. ساختار و معناشناسی سوگندهای قرآنی

در قرآن، ساختار سوگند به دو شیوه عمده نمود می‌یابد: سوگند صریح و سوگند ضمنی. در سوگند صریح، نشانه‌گذاری زبانی به‌گونه‌ای روشن و غیرقابل تردید صورت می‌گیرد و ابزارهای لفظی ویژه‌ای که به‌طور قراردادی برای بیان سوگند به‌کار می‌روند، در ساختار آیه حضور دارند. در چنین مواردی، یا فعل مرتبط با سوگند به‌کار می‌رود و یا حروفی که در زبان عربی نقش ابزار سوگند را ایفا می‌کنند. نمونه (۲) نمونه‌ای از سوگند صریح است، زیرا حرف «و» در ترکیب «وَرَبِّي» در جایگاه ابزاری نحوی عمل می‌کند که به‌طور مستقیم سوگند را اعلام می‌نماید. این ساختار در زبان عربی کلاسیک، به‌ویژه در متون دینی و رسمی، شیوه‌ای تثبیت‌شده برای اعلام قسم محسوب می‌شود (الشروتوتی، ۱، ۱۳۹۶):

۲. قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ (التغابن، آیه ۷)

بگو: چرا، به خدای من سوگند که البته برانگیخته می‌شوید.

در مثال (۳)، فعل «أقسم» همانند نشانه‌ای صریح عمل می‌کند که خود دلالت زبانی قسم را حمل می‌کند (الشروتوتی، ۱۳۹۶). ساختار «لَا أَقْسِمُ» به‌رغم آغاز شدن با «لا» واژگانی، نوعی تأکید نحوی ایجاد می‌کند که در زبان‌شناسی عربی نوعی ساخت تأکیدی و بلاغی شناخته‌شده است:

۳. لَا أَقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ (البلد، آیه ۱)

نه، سوگند به این بلد (مکه معظمه و مسجد کعبه محترم).

به این ترتیب، در نمونه‌های بالا، وجود ابزارهای صریح سوگند، اعم از فعل یا حرف، نشان می‌دهد که گفتار در مقام تعهد، تأکید یا بیان حقیقتی مهم عمل می‌کند. چنین ساخت‌هایی نه تنها در سطح زبانی نشانه‌گذاری شده‌اند، بلکه نقش بلاغی ویژه‌ای نیز در انتقال پیام ایفا می‌کنند؛ زیرا مخاطب را مستقیماً متوجه جدیت گزاره پس از سوگند می‌سازند. این صراحت زبانی، یکی از شاخصه‌های اصلی در بازشناسی سوگندهای قرآنی و تبیین نقش ارتباطی آن‌ها در گفتمان قرآن است.

در مقابل سوگندهای صریح، سوگندهای ضمنی در قرآن زمانی رخ می‌دهند که نشانگرهای زبانی آشکار برای سوگند به‌کار نرفته باشد، اما ساختار معنایی یا جایگاه بلاغی عبارت به‌گونه‌ای طراحی شده که دلالت ضمنی سوگند را منتقل کند. این موارد، در سطح زبانی فاقد ابزار لفظی مستقیم هستند، اما مخاطب با تکیه بر پیش‌دانسته‌های دینی، فرهنگی و نیز بافت معنایی آیه، به وجود قسم پی می‌برد.

برای نمونه، در آیه (۴) ساختار حروف مقطعه «حم» قرار دارد:

۴. حم (الدخان، ۱)

حم (قسم به حمید و مجید دو نام مقدس الهی)

این حروف مقطعه به‌صورت ظاهری فاقد فعل یا حرف قسم‌اند، با این حال، بر اساس برداشت‌های تفسیری، «حاء» به «حمید» و «میم» به «مجید» اشاره دارد؛ دو صفت الهی که از ارزش تقدسی بالایی برخوردارند. به بیان دقیق‌تر، حضور این حروف نوعی ارجاع رمزگذاری شده به ذات یا صفات الهی است. از این رو، سوگند در سطح زبانی پنهان است، اما در سطح نمادین و معرفتی

^۱ علاوه بر مراجع استفاده شده در این بخش دانش تخصصی یکی از نویسندگان در زمینه قرآن ملاک تحلیل داده‌ها بوده است.

تحقق می‌یابد. چنین ساختی نمونه‌ای از سوگندهای مُضَمَّر (الشرتوتی، ۱۳۹۶) به شمار می‌آید، سوگندی که نه به واسطه ابزار صریح، بلکه از طریق رمزگان الهیاتی انتقال می‌یابد.

نمونه دوم، ساختار «لَعْمَرُکَ» در آیه (۵) است:

۵. لَعْمَرُکَ اِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ (الحجر، ۷۲)

(ای محمد) به جان تو قسم که این مردم دنیا همیشه مست شهوات نفسانی و به حیرت و غفلت و گمراهی خواهند بود.

در زبان عربی، واژه «عَمَر» یا «عَمَّر» در بافت قسم به معنای «جان» یا «عمر فرد» است و ساختار نحوی «لَعْمَرُکَ» دلالت بر این معنا دارد که گویی گوینده می‌گوید: «سوگند به جان تو». در این نمونه نیز ابزار مستقیم قسم حذف شده است، اما بار معنایی قسم همچنان منتقل می‌شود؛ زیرا در بافت عربی کلاسیک، چنین ساختی کنایه‌ای از سوگند مؤکد است (فاضل، ۲۰۰۰؛ الشرتوتی، ۱۳۹۶: ۱۶۰-۷) بنابراین، همان‌گونه که این مثال‌ها نشان می‌دهند، سوگند ضمنی نوعی رمزگذاری عمیق‌تر دارد. در این الگوها، نه لزوماً فعل قسم و نه حروف سوگند حضور دارد، بلکه ساختار معرفتی و زمینه فرهنگی نقش اصلی در برداشت معنای سوگند ایفا می‌کنند. این شیوه، در واقع کارکرد بلاغی متفاوتی نسبت به سوگند صریح ایجاد می‌کند، به گونه‌ای که مخاطب نه صرفاً با گزاره‌ای تأکیدی مواجه می‌شود، بلکه به تأمل درباره جایگاه تقدسی واژه و رابطه معنایی آن با فضای دینی متن دعوت می‌شود. بر همین اساس، تفاوت میان سوگند صریح و ضمنی تنها جنبه صوری ندارد، بلکه با تفاوت در قدرت اقناعی، لایه معنایی و نوع خطاب همراه است. تحلیل این ابعاد در ادامه مقاله نشان خواهد داد که قرآن چگونه با بهره‌گیری از دو سطح آشکار و نهان سوگند، ظرفیت بلاغی متن را سامان داده و شیوه‌های متنوعی برای تأثیرگذاری بر مخاطب به کار گرفته است.

افزون بر موارد پیش‌گفته، در برخی ساختارهای قرآنی مفهوم سوگند نه از طریق نشانه‌های صریح یا ضمنی در همان آیه، بلکه از طریق «هم‌متن»^۱ یا بافت قبلی قابل استنباط است. منظور از هم‌متن، توالی آیات و معناهای پیش‌زمینه‌ای است که در آیات پیشین تثبیت شده و در امتداد متن به آیاتی بعدی منتقل می‌شود. در چنین وضعیتی، حضور سوگند در آیه‌ای مقدم، موجب می‌شود لایه معنایی سوگند به آیات بعد نیز سرایت کند و از نظر بلاغی همچنان معتبر تلقی شود (فاضل، ۲۰۰۰)

نمونه‌های زیر این سازوکار را روشن می‌سازند:

۶. وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى (اللیل، ۳)

و قسم به مخلوقات عالم که خدا همه را جفت نر و ماده بیافرید.

۷. اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ (التکویر، ۱۹)

(قسم به این آیات) که همانا قرآن کلام رسول بزرگوار حق (جبرئیل) است.

در آیه (۶)، ساختار قسم در آیات پیشین سوره برقرار شده و فعل «قسم» یا حرف «وَ»^۱ قسم در آیات قبلی بر مجموعه پدیده‌های طبیعی اطلاق می‌شود. در نتیجه، معنای سوگند از طریق پیوستگی موضوعی و خطاب‌ی به آیه حاضر نیز منتقل می‌شود. آیه فاقد نشانه صریح اضافی برای قسم است، اما بر اساس پیوند معنایی موجود، همچنان در ادامه همان قسم قرار می‌گیرد.

¹ co-text

همین الگو در آیه (۷) نیز دیده می‌شود. آیه درباره «قول رسول کریم» سخن می‌گوید، اما اعتبار و شدت این گزاره متکی بر قسمی است که در آیات قبل به «ستاره»، «شب»، «حوادث کیهانی» یا «نظام خلقت» نسبت داده شده است. در چنین ساختاری، سوگند نقش مقدمه تأکیدی را بازی می‌کند که گزاره‌های بعدی از آن تغذیه بلاغی می‌شوند. در تحلیل چنین ساختارهایی می‌توان گفت: الف) سوگند در مقام «بنیان بلاغی» عمل کرده و استمرار معنایی دارد، ب) استمرار سوگند به معنای ایجاد «فضای خطابی واحد» در چند آیه متوالی است، و پ) حذف نشانه‌های صریح در آیات بعد نه نشانه پایان قسم، بلکه نشانه انتقال و تلویح بلاغی آن است. کاربرد این نوع سوگند نه تنها باعث انسجام محتوایی آیات می‌شود، بلکه به شیوه‌ای بلاغی شدت معنایی گزاره‌های پسینی را نیز ارتقا می‌دهد. این پدیده به‌ویژه در سوره‌های کوتاه و سوره‌هایی که ساختارهای آغازین آن‌ها مبتنی بر سوگندهای پیاپی است، تکرار می‌شود؛ امری که نشان می‌دهد قرآن از ظرفیت‌های خطابی قسم در سطحی فراتر از جمله واحد استفاده کرده و آن را به افق معنایی سوره تسری می‌دهد.

در سوگندهای صریح، ساختار سوگند معمولاً به دو صورت ظاهر می‌شود: (۱) بیان مستقیم واژه یا فعل سوگند: مانند «قسم» یا «حلف»، (۲) بیان سوگند از طریق حروف سوگند (فاضل، ۲۰۰۰؛ الشرتوتی، ۱۳۹۶: ۷-۱۶۰). در ساختار سوگندهای صریح در قرآن، دو شیوه اصلی برای رمزگذاری عمل سوگند مشاهده می‌شود: نخست، استفاده مستقیم از فعل یا واژه مربوط به سوگند، و دوم، به‌کارگیری حروفی که نقش بلاغی سوگند را بر عهده دارند. در الگوی نخست، حضور فعل سوگند به‌طور آشکار نشانگر وقوع کنش سوگند است. نمونه‌های (۸) و (۹) از این دست هستند که در آن‌ها افعال «قاسمهما» و «یحلفون» مستقیماً عمل سوگند را صورت‌بندی می‌کنند.

۸. وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ (الاعراف، ۲۱)

و بر آنان سوگند یاد کرد که من خیر خواه شما هستم.

۹. يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا [.....] (التوبه، ۷۴)

(منافقان) قسم به خدا یاد می‌کنند که (حرف کفر) بر زبان نیاورده‌اند،

در نمونه (۸)، شیطان با بیان «وَقَاسَمَهُمَا» سوگند می‌خورد و بر صدق ظاهری ادعای خود پافشاری می‌کند؛ در حالی که در نمونه (۹) گروهی از مخالفان پیامبر با «یحلفون بالله» برای نفی عمل خود سوگند یاد می‌کنند. این موارد نشان می‌دهد که فعل سوگند در قرآن علاوه بر بیان تعهد، گاهی به‌عنوان ابزار تدافعی و مشروعیت‌ساز نیز به‌کار می‌رود. در شیوه دوم، ساختار سوگند نه از طریق فعل، بلکه با واسطه حروفی مانند «و» و «تأ» منتقل می‌شود. شکل اشتقاقی «تَالَّهِ» که در نمونه‌های (۱۰) و (۱۱) دیده می‌شود، نمونه‌ای برجسته از این ساخت است. این صورت نحوی-بلاغی علاوه بر اعلام سوگند، شدت معنایی بیشتری ایجاد می‌کند و نوعی تأکید معرفتی و ارزشی را منتقل می‌سازد. به‌ویژه هنگامی که ساخت «تَالَّهِ» در ارتباط با اعتراف به خطا یا اذعان به موقعیت اخلاقی به‌کار گرفته می‌شود، به‌منزله ابزاری برای صدق‌نمایی و حقیقت‌افزایی عمل می‌کند.

۱۰. تَالَّهِ إِن كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ (الشعراء، ۹۷)

به خدا قسم که ما در گمراهی بسیار آشکاری بودیم.

۱۱. قَالُوا تَالَّهِ لَقَدْ أَتَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ (یوسف، ۹۱)

برادران گفتند: به خدا که خدا تو را بر ما (به ملک و عزت و عقل و حسن و کمال) برگزید و ما (در حق تو) مقصر و خطاکار بودیم.

از مقایسه دو نوع ساختار آشکار می‌شود که کنش سوگند در قرآن صرفاً رویدادی واژگانی نیست؛ بلکه سازمانی نحوی-خطابی دارد که از طریق انتخاب فعل، نوع حرف، جایگاه نحوی عبارت و پیوند آن با بافت معنایی آیات شکل می‌گیرد. افزون بر این، درک کنش سوگند در سطح جمله نیز کامل نمی‌شود مگر با توجه به هم‌متن، یعنی آیات پیشین یا پسینی که فضای معنایی سوگند را تقویت می‌کنند. به بیان دیگر، ساختار سوگند در قرآن چندسطحی است: بخشی زبانی، بخشی بلاغی و بخشی بستگی مند به بافت تفسیری. همین لایه‌مندی سبب می‌شود که سوگند نه تنها کنشی تأکیدی باشد، بلکه سازوکاری دلالتی برای تثبیت حقیقت، مشروعیت ادعا و انتقال ارزش‌های اخلاقی و الهی تلقی شود.

در میان حروف سوگند در قرآن، حرف «و» نقشی بسیار برجسته و فراگیر دارد و در بسیاری از موارد، در آغاز جمله و همراه با یک اسم ظاهر می‌شود. ساختارهایی نظیر «وَالنَّازِعَاتِ» و «وَالسَّمَاءِ» در نمونه‌های (۱۲) و (۱۳)، نمونه‌های روشن این فرایند هستند.

۱۲. وَالنَّازِعَاتِ غَرَقًا (النازعات، ۱)

قسم به فرشتگانی که (جان کافران را) به سختی بگیرند.

۱۳. وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ (البروج، ۱)

قسم به آسمان بلند که دارای کاخهای با عظمت است.

در نمونه (۱۲)، مرجع سوگند گروهی از فرشتگان هستند که در متن آیه با ویژگی کنشی «گرفتن جان‌ها» توصیف شده‌اند، بدین ترتیب سوگند نه تنها یک ارجاع هستی‌شناختی، بلکه یک برجسته‌سازی فرجام‌شناختی و کیفی‌شناختی را نیز در دل خود حمل می‌کند. در نمونه (۱۳)، نشانه سوگند به آسمانی است که دارای برج‌ها یا منظومه‌های ستاره‌ای است و از این طریق، سوگند به یکی از جلوه‌های عظمت آفرینش و نظم کیهانی اشاره دارد. از منظر نحوی، حرف «و» در این ساختارها صرفاً حرف عطف نیست، بلکه نقشی خطاب‌محور دارد و در کاربرد قرآنی، عمل سوگند را صورت‌بندی می‌کند. در متون تفسیری، این نوع سوگند به‌مثابه «قسم به مظاهر قدرت الهی» تلقی شده است، زیرا ارجاع به عناصر طبیعی، همراه با ساختار سوگند، نوعی تأکید معرفتی ایجاد می‌کند و صدق‌نمایی گزاره بعد از آن را تضمین می‌سازد.

۴-۲. تحلیل معنایی سوگندها در قرآن

داده‌های پیکره‌بنیاد این پژوهش نشان می‌دهد که سوگندهای موجود در قرآن، از حیث مضمون و مرجع معنایی، در مجموع به ۲۰ دسته قابل تقسیم هستند. این دسته‌ها دربرگیرنده گستره‌ای از حوزه‌ها شامل موجودات الهی، پدیده‌های طبیعی، زمان‌های خاص، مکان‌های مقدس، امور انسانی، عناصر آفرینشی، مفاهیم اخلاقی و اشیای منفرد است. جدول (۳) درصد فراوانی هر یک از این دسته‌ها را نسبت به کل نمونه‌های سوگند (۱۶۰ مورد شناسایی شده) نشان می‌دهد.

جدول ۳

میزان فراوانی انواع سوگند در قرآن

نوع سوگند	(%) درصد از کل
الله	۱۹,۳۸٪
غیرالله	۱۸,۱۳٪
شب و روز	۸,۱۳٪
پدیده‌های طبیعی	۶,۸۸٪
قرآن	۵,۶۳٪
افراد خاص	۴,۳۸٪
حروف سوره‌ها (صفات الهی)	۴,۳۸٪
فرشتگان	۴,۳۸٪
ضمایر اشاره و مخاطب	۴,۳۸٪
مکان‌های ویژه	۲,۵٪
گیاهان و حیوانات	۲,۵٪
خورشید و ماه	۲,۵٪
پیامبر اسلام	۲,۵٪
امور خاص و حالات	۱,۸۸٪
دوره زمانی خاص	۱,۲۵٪
قیامت	۱,۲۵٪
اشیا	۱,۲۵٪
نفس انسان	۱,۲۵٪
حق زوج (مخلوقات) و فرد (الله)	۱,۲۵٪
شدیدترین و مؤکدترین سوگندها	۰,۶۳٪

در مجموع، این دسته‌بندی نشان می‌دهد که سوگندهای قرآنی نه صرفاً مجموعه‌ای از ساخت‌های زبانی، بلکه نظامی معناشناختی و معرفتی هستند که لایه‌های متعددی از تجربه دینی، اخلاقی و فرهنگی را در خود جای می‌دهند. در سطح نخست، سوگند در متن قرآن ابزاری برای تثبیت حقیقت گزاره‌هاست. هنگامی که خداوند یا مخاطبان در قرآن سوگند یاد می‌کنند، این عمل نه صرفاً نوعی تأکید لفظی، بلکه شکل‌بندی معرفتی برای الزام مخاطب است؛ آن‌گونه که تجابادی و پورمحمد (۲۰۲۲) نیز نشان داده‌اند، سوگند در کنار وعده و وعید، نقشی تعیین‌کننده در تعهدآفرینی و تنظیم رفتار دینی دارد. از سوی دیگر، گستره متنوع منابع سوگند در قرآن، از خداوند و صفات او گرفته تا دوره‌های زمانی، مکان‌های مقدس، موجودات خاص، پدیده‌های طبیعی، اشیا و مفاهیم، نشان می‌دهد که قرآن نوعی «جهان‌سازی معنایی» انجام می‌دهد، یعنی ساختاری ارائه می‌دهد که در آن همه عناصر هستی می‌توانند حامل معنا و شاهدهی بر حقیقت باشند. این موضوع در تحلیل‌های عبدالروف^۱ (۲۰۰۶) نیز به گونه‌ای غیرمستقیم انعکاس یافته است، وی نشان می‌دهد ساختار متن قرآن در بسیاری موارد بر اساس روابط میان اجزاء و

¹ H. Abdul-Raof

نشانه‌ها سامان می‌یابد و معنا از طریق شبکه‌ای از ارجاعات شکل می‌گیرد. سوگندهایی که به پدیده‌های طبیعی ارجاع دارند (مانند شب، روز، خورشید، ماه یا کوه‌ها)، در سطح بلاغی معمولاً نقش تمثیلی یا شاهدی دارند؛ به این معنا که نظام خلقت به‌عنوان گواهی بر صدق گزاره الهی فراخوانده می‌شود. تحلیل‌های پیرامون هم‌آیی‌های معنایی نیز نشان داده است که این ارجاعات، مجموعه‌ای از روابط ارزشی و نگرشی را برمی‌انگیزند (سینکلر، ۲۰۰۴؛ استابز، ۲۰۰۹). برای مثال «فجر» صرفاً یک بازه زمانی نیست، بلکه نشانه آغاز، روشنایی و تحول تلقی می‌شود. از همین‌رو سوگند به آن، سوگندی به «تضمین تغییر و ظهور حقیقت» محسوب می‌شود (کدخدایی و صمدانیان، ۱۳۹۸). در دسته مرتبط با موجودات ممتاز، قرآن با سوگند به پیامبران، فرشتگان یا موجودات برجسته، نوعی نظم سلسله‌مراتبی در گفتمان دینی ایجاد می‌کند. سوگند به پیامبر اسلام یا فرشتگان، همان‌گونه که بتا (۲۰۰۷) در تحلیل کتاب مقدس مطرح می‌کند، علاوه بر تقویت گزاره، جایگاه‌گوینده و مخاطب را نیز متحول می‌سازد؛ زیرا کنش گفتاری سوگند، نه تنها کنشی در جهت تثبیت حقیقت است بلکه اقتدار‌گوینده را نیز مشروعیت می‌بخشد. در سطحی ظریف‌تر، قرآن برای بیان سوگند از ساختارهایی استفاده می‌کند که در آن‌ها مرجع سوگند به‌صورت حذف‌شده یا تلویحی حضور دارد. حذف مرجع در این موارد نه نشان‌دهنده ضعف معنایی، بلکه تقویت فرایند بافت‌افزا در تولید معناست؛ زیرا دلالت سوگند نه در همان آیه، بلکه از طریق پیوند با آیات پیشین یا پسین تکمیل می‌شود. از منظر رویکردهای کاربردشناختی، از جمله در بحث «معنا وابسته به بافت» می (۲۰۰۱) فهم چنین کنش‌هایی را تنها زمانی امکان‌پذیر می‌داند که مخاطب شبکه معنایی گفتمان را مدنظر قرار دهد و به سطح جمله یا واژه بسنده نکند. بدین ترتیب، معنا نه در یک واحد زبانی منفرد، بلکه در پیوند ساختاری و گفتمانی شکل می‌گیرد و همین امر موجب می‌شود که سوگند در قرآن، ماهیتی بافت‌محور یافته و در چارچوب متن بزرگ‌تر تفسیر شود. دسته‌ای دیگر از سوگندها به اشیا یا مفاهیم انتزاعی تعلق دارند، مانند «قلم» یا «کشتی». این دسته به‌ویژه از منظر فرهنگی قابل تحلیل‌اند؛ زیرا قرآن در این موارد معنایی برساخته ایجاد می‌کند. برای نمونه، «قلم» در ظاهر ابزار نوشتن است، اما در قرآن نماد دانایی، توثیق و انتقال حقیقت است. این رویکرد در امتداد همان چارچوبی است که شریفیان (۲۰۱۷) تحت عنوان «طرح‌واره‌های فرهنگی» معرفی می‌کند؛ یعنی عناصر جهان خارج از طریق معناهای فرهنگی تعبیر و تفسیر می‌شوند. سرانجام، این گروه از سوگندها شدیدترین بار معنایی را حمل می‌کنند و معمولاً با هشدار، تهدید یا اعلام قطعیت رخدادهای آینده پیوند دارند، مانند سوگندهایی که به وقوع قیامت، عذاب یا سرنوشت نهایی انسان اشاره می‌کنند. تحلیل اباسینیا (۲۰۲۳) نشان می‌دهد که این نوع ساخت‌ها کارکرد انگیزشی بالایی دارند، زیرا مخاطب را در برابر نوعی «اذعان ناگزیر» قرار می‌دهند و او را به پذیرش پیام و واکنش رفتاری وادار می‌سازند.

در مجموع، سوگند در قرآن نه یک ساخت زبانی منفرد بلکه سازوکاری چندسطحی است که از طریق آن دین، اخلاق، زمان، مکان، هویت انسانی، طبیعت و تاریخ به شبکه‌ای نشانه‌شناختی تبدیل می‌شوند. این شبکه معنایی نه‌تنها حقیقت را تثبیت می‌کند، بلکه مخاطب را درگیر نظامی اعتقادی، اخلاقی و فرهنگی می‌سازد که در آن، قاطعیت الهی و ضرورت پاسخ‌دهی انسان به فرمان الهی، اساس کنش ارتباطی را شکل می‌دهد. در جدول (۳)، منظور از گروه «سایر» آن دسته از ساختارهایی است که

¹ J. Sinclair

² M. Stubbs

فعل «سوگند خوردن» در معنای عام به کار رفته و مرجع مشخصی برای آن بیان نشده است. در این نمونه‌ها، فعل سوگند به صورت مستقل و بدون اشاره به متعلق معین به کار می‌رود، نمونه (۱۴) از همین نوع است:

۱۴. قُلْ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةً مَعْرُوفَةً إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (النور، ۵۳)

بگو: سوگند یاد مکنید، که طاعت پسندیده و مطلوب است (نه سوگند دروغ منافقانه. و بترسید که) خدا به هر چه می‌کنید کاملاً آگاه است.

اصطلاح «ضمیرها» در جدول (۳)، به ساختارهایی اشاره دارد که در آن مرجع سوگند به صورت ضمیر بیان شده و تفسیر آن تنها با مراجعه به متن پیرامونی^۱ امکان‌پذیر است. برای مثال، در نمونه (۱۵)، مرجع ضمیر «هما» با رجوع به آیات پیشین (۱۵ب) مشخص می‌شود که مراد از آن آدم و حوا هستند:

۱۵. وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ (الاعراف، ۲۱)

و برای هر دو سوگند سخت و استوار یاد کرد که یقیناً من برای شما از خیر خواهانم / او قصد فریب شما را ندارم.

۱۵. ب) فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوَاتِحِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَتَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ.

پس شیطان، آن دو را وسوسه کرد تا آنچه از شرمگاه بدنشان بر آنان پوشیده بود نمایان کند، اوسوسه اش این بود که به هر دو^۱ گفت: پروردگارتان شما را از این درخت نهی نکرده مگر از این جهت که مبدا دو فرشته گردید، یا از جاودانان شوید.

همچنین اصطلاح «حروف سوره‌ها» به حروف خاصی اشاره دارد که در ابتدای برخی سوره‌ها آمده‌اند و در مقام نشانه‌گذاری سوگند عمل می‌کنند. در این ساختارها، تفسیر سوگند به صورت غیرمستقیم انجام می‌شود، زیرا عنصر زبانی ویژه سوگند به طور صریح حضور ندارد (همان‌گونه که در مثال (۴) مشاهده می‌شود). به این ترتیب، هر یک از این سه گروه، افعال بدون مرجع، ضمایر، و حروف سوره‌ها، نوعی سوگند غیرصریح را بازنمایی می‌کنند که از طریق بافت معنایی و تفسیر وابسته به متن قابل درک می‌شوند.

۳-۴. طرح‌واره‌های کاربردشناختی فرهنگی سوگند در گفتمان قرآن

تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که در گفتمان قرآن، دست‌کم پنج طرح‌واره‌ی کاربردشناختی متمایز برای کاربرد سوگند قابل شناسایی است. در برخی آیات، سوگند نقش «کنش دفاع از خود» را ایفا می‌کند، بدین معنا که مخاطبان یا گویندگان از سوگند برای رد اتهام و تأکید بر بی‌گناهی خود استفاده می‌کنند. نمونه‌های (۱۶) و (۱۷) نشان‌دهنده این کاربرد هستند. طرح‌واره مربوط به «سوگند در مقام دفاع» در جدول (۴) ارائه شده است.

۱۶. قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ (یوسف، ۷۳)

برادران گفتند: به خدا سوگند که شما به خوبی حال ما را دانسته و شناخته‌اید که برای فساد در این سرزمین نیامده و دزد نبوده‌ایم.

۱۷. يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ [...] (التوبة، ۷۴)

¹ co-text

(منافقان) قسم به خدا یاد می‌کنند که (حرف کفر) بر زبان نیاورده‌اند.

جدول (۴)

طرح‌واره کاربردشناختی سوگند با کنش گفتاری دفاع از خود

طرح‌واره کاربردشناختی: [سوگند]
کنش/ رویداد کلامی: [دفاع از خود]
تک‌مفهوم: [رد اتهام همراه با ادای سوگند]
تک‌کنش‌ها: (۱) يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا (۲) قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ...

در دسته‌ای دیگر از آیات، سوگند نقش «تقویت ادعا» را بر عهده دارد، یعنی گوینده از سوگند برای تأکید بر صدق گزاره استفاده می‌کند. این ویژگی به روشنی در نمونه‌های (۱۸) و (۱۹) دیده می‌شود، در این نمونه‌ها، سوگند ابزاری برای برجسته‌سازی قطعیت حقیقت تلقی می‌شود.

۱۸. فَأَلْقُوا جِبَالَهُمْ وَعَصِيهِمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ (الشعراء، ۴۴)

ساحران هم رسن و طناب‌ها و چوب‌های سحر خود را بیفکنند و به عزت فرعون قسم یاد کردند که (بر موسی) البته غالب خواهیم شد.

۱۹. فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ (الذاریات، ۲۳)

پس به خدای آسمان و زمین قسم که این (وعده و رزق مقدر) به مانند تکلمی که با یکدیگر می‌کنید حق و حقیقت است.

جدول (۵)

طرح‌واره کاربردشناختی سوگند با کنش گفتاری تأکید حقیقت ادعا

طرح‌واره کاربردشناختی: [سوگند]
کنش/ رویداد کلامی: [تأکید بر حقیقت ادعا]
تک‌مفهوم: [استفاده از سوگند برای اثبات یا تقویت گزاره]
تک‌کنش‌ها: (۱) وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ، (۲) فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ

بر اساس نمونه‌های مطرح شده، سوگند در قرآن نه صرفاً ساختاری زبانی، بلکه عنصری دارای کارکردهای کنشی است که در تعاملات معنایی، اجتماعی و اعتقادی به کار گرفته می‌شود. در مواردی، سوگند ابزاری دفاعی است و در مواردی، ابزار تأیید و تثبیت یک حقیقت. بررسی این طرح‌واره‌ها نشان می‌دهد که سوگند در قرآن به‌مثابه یک کنش معنادار، نقشی راهبردی در شکل‌دهی به ارتباط، اقتناع، و جهت‌دهی اخلاقی مخاطبان دارد. در قرآن، سوگند گاه برای تأکید بر انجام یک عمل آینده به کار می‌رود. در این موارد، گوینده با ادای سوگند، تعهد خود را نسبت به وقوع یک کنش تقویت می‌کند و عمل مورد نظر به‌گونه‌ای الزام‌آور بیان می‌شود. طرح‌واره کاربردشناختی این گونه کنش گفتاری در جدول (۶) نشان داده شده است. در مثال (۲۰)، اعلام شده است که مردم درباره افتراهای خود مورد بازخواست قرار می‌گیرند و برای تأکید بر وقوع این بازخواست از تعبیر «تَاللَّهِ»

استفاده شده است. در مثال (۲۱)، شیطان نیز برای تأکید بر تعهد خود به گمراه کردن انسان‌ها، به «عزت خداوند» سوگند یاد می‌کند.

۲۰. تَالَّهِ لَتُسَالِنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ (النحل، ۵۶)

سوگند به خدای یکتا که البته از این دروغ (و عقاید باطل) بازخواست خواهید شد.

۲۱. قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ (ص، ۸۲)

شیطان گفت: به عزت و جلال تو قسم که خلق را تمام گمراه خواهم کرد.

جدول (۶)

طرح‌واره کاربردشناختی سوگند با کنش تأکید بر انجام عمل

طرح‌واره کاربردی: [سوگند]
کنش/رویداد کلامی: [تأکید بر انجام عمل در آینده]
تک‌مفهوم: [برجسته‌سازی وقوع یا اجرای یک کنش (کیفر، عقوبت، گمراه‌سازی و غیره)]
تک‌کنش‌ها: (۱) تَالَّهِ لَتُسَالِنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ، (۲) قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ.

علاوه بر این موارد، در برخی آیات نیز تعبیر «سوگند جمعی» مشاهده می‌شود که دلالت بر پیمان مشترک چند فرد برای انجام عمل واحد دارد. این مفهوم نوعی تعهد جمعی را بازنمایی می‌کند و نمونه‌های (۲۲) و (۲۳) بیانگر همین کارکرد هستند:

۲۲. قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ [...] (النمل، ۴۹)

آن رؤسای مفسد (به قوم صالح) گفتند که شما هم قسم شوید که با هم شبیخون زنیم

۲۳. وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَقَصَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَخَذُونَ آيْمَانَكُمْ دَخْلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ ۗ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ ۗ وَلُبِّيْنِن لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (النحل، ۹۲)

و (در مثل) مانند زنی که رشته خود را پس از تابیدن محکم و تابید نباشید، که عهد و قسم‌های استوار و محکم خود را برای فریب یکدیگر و فسادکاری به کار برید برای آنکه قومی بر قوم دیگر تفوق دارند، زیرا خدا شما را به این عهد و قسمها می‌آزماید و در روز قیامت همه (تقلبها و) اختلافات شما را بر شما آشکار خواهد ساخت.

در این موارد، سوگند نقش تعهد گفتمانی جمعی دارد، سوگند از جانب چند نفر ادا می‌شود تا مشارکت و الزام جمعی ایجاد شود. ساختارهای زبانی «تَقَاسَمُوا» و «أَيْمَانَكُمْ» دقیقاً مفهوم پیمان مشترک و سوگند چندگانه را برجسته می‌سازند.

جدول (۷)

طرح‌واره کاربردشناختی سوگند با کنش تعهد مشترک

طرح‌واره کاربردی: [سوگند]
کنش/رویداد کلامی: [سوگند جمعی به مثابه تعهدی مشترک]
تک‌مفهوم: [پیمان مشترک افراد برای انجام عمل واحد]
تک‌کنش‌ها: (۱) قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ، (۲) وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَقَصَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَخَذُونَ

همچنین در شماری از آیات، سوگند با کنش‌های گفتاری تهدید و هشدار همراه است؛ مانند نمونه‌های (۲۴) و (۲۵). در این زمینه، سوگند به منزله ابزار تقویت‌کننده هشدار الهی عمل می‌کند؛ از جمله تهدید به عذاب، اخراج، یا محکومیت به دوزخ. نقش سوگند در این دسته آن است که شدت تهدید را افزایش دهد، الزام الهی را برجسته کند و مخاطب را نسبت به پیامدهای زیست‌دینی آگاه سازد. ساختار کاربردشناختی این دسته از سوگندها در جدول (۷) ارائه خواهد شد.

۲۴. فَوْرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهْمُ وَالشَّيَاطِیْنَ ثُمَّ لَنَحْضِرَنَّهْمُ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِیًّا (مریم، ۶۸)

قسم به خدای تو که البته آنها را با شیاطین در قیامت محشور می‌گردانیم، آن‌گاه همه را احضار خواهیم کرد تا گرد آتش جهنم به زانو درآیند.

۲۵. تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَا اِلٰی اُمَمٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ ... (النحل، ۶۳)

به خدا سوگند که ما رسولانی پیش از تو بر امم سابقه فرستادیم (تا مگر سعادت یابند) ولی شیطان اعمال (زشت) آنها را در نظرشان زیبا جلوه داد.

جدول (۷)

طرح‌واره کاربردشناختی سوگند با کنش هشدار و تهدید

طرح‌واره کاربردی: [سوگند]
کنش/رویداد کلامی: [هشدار و تهدید]
تک‌مفهوم: [اعلام هشدار نسبت به پیامدهای رفتار، همراه با تهدید صریح به مجازات]
تک‌کنش‌ها: (۱) فَوْرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهْمُ وَالشَّيَاطِیْنَ، (۲) . تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَا اِلٰی اُمَمٍ مِّنْ قَبْلِكَ

یافته‌های پژوهش نشان داد که سوگند در قرآن محدود به یک کارکرد تأکیدی ساده نیست، بلکه به مثابه کنشی اجرایی عمل می‌کند که وضعیت شناختی و اخلاقی مخاطب را تحت تأثیر قرار می‌دهد. تفاوت اصلی سوگندهای قرآنی با سوگند در گفتار عرفی غیرقدسی این است که در قرآن، سوگند به واسطه فراخوانی امر مقدس، گزاره را از سطح یک ادعا به سطح یک «التزام اخلاقی و معرفتی» ارتقا می‌دهد. این یافته‌ها با دیدگاه سرل (۱۹۶۹؛ ۱۹۷۶) درباره کنش‌های گفتاری سازگار است و نشان می‌دهد که سوگند نه تنها بیانگر یک گزاره، بلکه ایجادکننده وضعیت التزامی جدید برای گوینده و مخاطب است. افزون بر این، سوگندهای دفاعی که در این پژوهش شناسایی شدند، در ادبیات پیشین کمتر توضیح داده شده بودند و می‌توانند گونه‌ای مستقل از کنش‌های تعهدزدایی تلقی شوند. همچنین تحلیل طرح‌واره‌های فرهنگی نشان داد که کاربرد سوگند در قرآن با مفهوم‌پردازی اسلامی حقیقت، عهد الهی و پایبندی اخلاقی هم‌تراز است. بنابراین، فراخوانی امر مقدس در سوگند، صرفاً ابزار تأکیدی نیست، بلکه فرآیندی فرهنگی-الهیاتی است که ارزش صدق گزاره را تثبیت و رفتار مخاطب را جهت‌دهی می‌کند.

۵. نتیجه‌گیری

این پژوهش که بر تحلیل پیکره‌ای با استفاده از نرم‌افزارانتکانک استوار است و در چارچوب زبان‌شناسی فرهنگی انجام شده، گزارشی جامع از کارکردهای ساختاری، معنایی و کاربردشناختی سوگند در گفتمان قرآنی ارائه می‌دهد. سوگندها به‌عنوان کنش‌های گفتاری مبتنی بر فراخوانی نام‌های مقدس، ابزاری برای تثبیت تعهد، اعم از انجام یا ترک یک عمل، چه گفتاری و چه غیرگفتاری، به شمار می‌آیند. از منظر ساختاری، سوگندهای قرآنی در قالب‌های متنوعی نمود می‌یابند و اغلب با ارجاع به شخصیت‌های مقدس، متون الهی یا پدیده‌های طبیعی، نیروی بلاغی و اقناعی گزاره‌ها را تقویت می‌کنند. این تنوع ساختاری تنها موجب غنای متن نمی‌شود، بلکه جایگاه این فراخوانی‌های مقدس را در بافت کلی داستان‌پردازی قرآنی تحکیم می‌بخشد. از حیث معناشناختی، سوگندها ابزارهایی برای تصدیق حقیقت و تأکید بر اقتدار الهی حاکم بر متن هستند. آن‌ها وسیله‌ای برای بیان الزامات اخلاقی و انتقال مفاهیم اخروی به شمار می‌آیند. سوگندهای قرآنی وزن معنایی گزاره‌ها را افزایش داده و آن‌ها را در منظومه فرهنگی و دینی حاکم بر گفتمان قرآن جای می‌دهند. از این طریق، سوگند صرفاً ادای حقیقت نیست، بلکه هماهنگ‌سازی گزاره با اراده الهی را نیز در پی دارد و از این رهگذر، بُعد اخلاقی و معنوی سخن را برجسته‌تر می‌سازد. از منظر کاربردشناختی، چهار کارکرد اصلی برای سوگندهای قرآنی قابل شناسایی است: (۱) کنش‌های دفاعی برای رد اتهام، (۲) کنش‌های اعلامی برای تأکید بر درستی گزاره، (۳) کنش‌های تعهدی برای تضمین انجام یک عمل، و (۴) کنش‌های هشداردهنده یا تهدیدی. این دسته‌بندی‌ها بر ماهیت اجراگری سوگند تأکید دارند و نشان می‌دهند که سوگندها نه صرفاً ابزارهای بلاغی بلکه کنش‌هایی عملکردی هستند که به‌طور فعال جریان معنا را در گفتمان شکل می‌دهند.

با بهره‌گیری از رویکرد زبان‌شناسی فرهنگی، این پژوهش نشان می‌دهد که سوگندهای قرآنی بازتاب‌دهنده و تقویت‌کننده مفهوم‌پردازی‌های اسلامی در باب حقیقت، تعهد و اقتدار الهی هستند. یافته‌های پژوهش، تصویری روشن‌گرانه از نقش زبانی و فرهنگی سوگند در قرآن ارائه می‌دهد و فهم عمیق‌تری از کارکرد آن در گفتمان قدسی فراهم می‌سازد. پژوهش‌های آتی می‌توانند به بررسی تطبیقی سوگندهای قرآنی با سوگندها در متون دینی دیگر یا تحلیل نقش تحول‌یافته سوگند در بافت‌های معاصر دینی و حقوقی بپردازند. در نهایت، با ترکیب روش‌های پیکره‌ای و رویکردهای کاربردشناختی و فرهنگی، این مطالعه نقش چندلایه سوگند را، هم به مثابه ساختاری زبانی و هم کنشی فرهنگی، برجسته می‌سازد و درک ما را از اهمیت آن در گفتمان دینی ژرف‌تر می‌کند. از این منظر، سوگند در گفتمان قرآنی نه صرفاً یک ساخت زبانی، بلکه کنشی معنا‌ساز، تعهدآور و فرهنگ‌مندی است که به تثبیت حقیقت دینی و تنظیم رفتار اخلاقی مخاطب کمک می‌کند.

فهرست منابع

- تارنمای تنزیل. (بی‌تا). ترجمه فارسی قرآن (قمش‌های). <https://tanzil.net/trans/log/fa.ghomshei>.
- رشیدالشرطونی، ر. (۱۳۹۶). *مبایء العربیة* (جلد ۴). قم: احسان.
- طالب‌زاده، ح.، بازیار، م.، و غفارثمر، ر. (۱۳۹۷). بررسی کنش گفتاری قسم در گفتمان جامعه عمل بازار مدرن ایران با تکیه بر منظورشناسی اجتماعی. *مجله پژوهش‌های زبانی*، ۹(۲)، ۱۵۱-۱۶۹.
- السامرائی، ف. ص. (۲۰۰۰). *معانی النحو* (جلد ۴). دارالفکر.
- کدخدایی، م. س. و صمدانیان، م. (۱۳۹۸). بازخوانی معناشناسی سوگندها در سوره فجر با محتوای آن. *پژوهش‌های زبان‌شناختی قرآن*، ۸(۲)، ۱۱۱-۱۲۸. <https://doi.org/10.22108/nrgs.2019.101826.1039>

- Abasinya, S. (2023). The motivational language of the Holy Quran: A pragmatic analysis of promises and threats. *Journal of Researches in Linguistics*, 15(2), 93–110. <https://doi.org/10.22108/jrl.2023.138555.1784>
- Abd-El-Jawad, H. R. (2000). A linguistic, sociopragmatic, and cultural study of swearing in Arabic. *Language, Culture and Curriculum*, 13, 217–240.
- Abdul-Raof, H. (2006). *Arabic rhetoric: A pragmatic analysis*. Routledge.
- Alhusaiyan, E. A. (2023). Semantic prosody in Holy Qur'an: A corpus study of the collocations and meanings of the verb *waqa'a* 'fell'. *Arab World English Journal for Translation & Literary Studies*, 7(4), 19–33.
- Aliakbari, M., Heidarizadi, Z., & Mahjub, E. (2013). A sociolinguistics study of conversational swearing in Iran. *International Journal of Linguistics*, 5(3), 43–59. <https://doi.org/10.5296/ijl.v5i3.3899>
- Al-Khatib, M. A. (2012). Politeness in the Holy Quran: A Sociolinguistic and Pragmatic Perspective. *Intercultural Pragmatics*, 9, 479-509. <https://doi.org/10.1515/ip-2012-0027>
- Anthony, L. (2023). *AntConc (Version 4.3.3) [Computer software]*. Waseda University. <https://www.laurenceanthony.net/software/antconc/>
- Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Clarendon Press.
- Beers Fägersten, K. (2012). *Who's swearing now? The social aspects of conversational swearing*. Cambridge Scholars Publishing.
- Botha, J. E. (2007). Speech act theory and biblical interpretation. *Neotestamentica*, 41(2), 274–294.
- Bezati, S. (2024). *The concept of authority in the arbitral paradigm*. Helbing Lichtenhahn. https://doi.org/10.46455/helbing_lichtenhahn/978-3-7190-4825-9
- Blidstein, M. (2021). Invoking humans in Roman-era oaths: Emotional relations and divine ambiguity. *Numen*, 68(4), 382–410. <https://doi.org/10.1163/15685276-12341629>
- Bowman, J. S., & West, J. P. (2020). Pointless or powerful: The case for oaths of office. *Administration & Society*, 52(8), 1147–1169. <https://doi.org/10.1177/0095399719890836>
- Brookes, G., & McEnery, T. (2020). Corpus linguistics. In *The Routledge handbook of English language and digital humanities* (pp. 378–404). Routledge.
- Eslami Rasekh, A. (2005). Tâ'ârof: A cultural pragmatic schema in Persian discourse. *Intercultural Pragmatics*, 2(4), 461–472.
- Fattahizadeh, F., & Motamad Langrodi, F. (2024). Application of Fairclough's critical discourse analysis model to Quranic verses discussing peaceful dealing with hypocrites. *Journal of Islamic Thought and Civilization*, 12(1), 184–200. <https://doi.org/10.32350/jitc.121.13>
- Garland, A., & Sagliocco, R. (2020). Truth-making institutions: From divination, ordeals and oaths to judicial torture and rules of evidence. *Evolution and Human Behavior*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2020.11.004>
- Green, G. (1975). How to get people to do things with words. *Syntax and Semantics*, 3, 107–141.
- Gries, S. T. (2009). What is corpus linguistics? *Language and Linguistics Compass*, 3(5), 1225–1241.
- Griffiths, J. (1986). What is legal pluralism? *The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*, 18(24), 1–55. <https://doi.org/10.1080/07329113.1986.10756387>
- Hadfield, A. (2017). *Lying in early modern English culture: From the Oath of Supremacy to the Oath of Allegiance*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198789468.001.0001>
- Haijal, W. J. (2009). Swearing in English and Arabic. *College of Basic Education Research Journal*, 8(4), 458–468.
- Hizbullah, N., & Mutaali, A. (2019). Quranic corpus models for corpus-based studies. In *Proceedings of the Eleventh Conference on Applied Linguistics (CONAPLIN 2018)*.
- Hughes, G. (2006). *An encyclopedia of swearing: The social history of oaths, profanity, foul language, and ethnic slurs in the English-speaking world*. M. E. Sharpe.
- Jay, T., & Janschewitz, K. (2008). The pragmatics of swearing. *Journal of Politeness Research*, 4, 267–288. <https://doi.org/10.1515/JPLR.2008.013>

- Joseph, J. E. (2006). *Language and identity: National, ethnic, religious*. Palgrave Macmillan.
- Locher, M. A., & Watts, R. J. (2005). Politeness theory and relational work. *Journal of Politeness Research*, 1(1), 9–33. <https://doi.org/10.1515/jplr.2005.1.1.9>
- Mey, J. L. (2001). *Pragmatics: An introduction* (2nd ed.), Oxford: Blackwell.
- McEnery, T., & Hardie, A. (2011). *Corpus linguistics: Method, theory and practice*. Cambridge University Press.
- McEnery, T., & Wilson, A. (2001). *Corpus linguistics: An introduction* (2nd ed.). Edinburgh University Press.
- Montagu, A. (1967). *The anatomy of swearing*. Macmillan.
- Nelson, M. (2010). Building a written corpus: What are the basics? In A. O’Keeffe & M. McCarthy (Eds.), *The Routledge handbook of corpus linguistics* (pp. 53–65). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203856949>
- Nicholson, C. (2022). Review of *Lying in early modern English culture: From the oath of supremacy to the oath of allegiance* (A. Hadfield). *Textual Practice*, 36(7), 1195–1199. <https://doi.org/10.1080/0950236X.2019.1670939>
- Reppen, R., & Simpson-Vlach, R. (2019). Corpus linguistics. In *An introduction to applied linguistics* (pp. 91–108). Routledge.
- Searle, J. R. (1969). *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge University Press.
- Searle, J. R. (1976). A classification of illocutionary acts. *Language in Society*, 5(1), 1–23.
- Seligman, A. B., & Schnitter, M. (2024). Oaths and vows: Words as genesis. In *Oaths and vows: Words as genesis* (pp. 38–64). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783111324579-003>
- Sesay, M., & Johnson, J. (2025). Religion, ritual, and fear: The moral architectures of oath-taking in Sierra Leone. *International Research Journal of Humanities and Social Sciences*, 2(9). <https://doi.org/10.58806/irijsh.2025.v2i9n01>
- Sinclair, J. (2004). *Trust the text: Language, corpus and discourse* (R. Carter, Ed.; 1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203594070>
- Shimoyama, T., Shadpayam, F., & Parhizgari, M. (2017). Swearing in Persian: A new perspective on swearing as a speech act. In K. Beers Fägersten & K. Stapleton (Eds.), *Advances in swearing research: New languages and new contexts* (pp. 213–229). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/pbns.282.10shi>
- Stacey, R. (2022). Swearing and silver eagles: Catiline and the oath of allegiance. *Studies in Philology*, 119(1), 140–169.
- Stapleton, K. (2010). Swearing. In M. A. Locher & G. L. Sage (Eds.), *Interpersonal pragmatics* (Handbook of Pragmatics, Vol. 6, pp. 209–306). Mouton de Gruyter.
- Stefanowitsch, A. (2020). *Corpus linguistics: A guide to the methodology*. Language Science Press.
- Stubbs, M. (2001). *Words and phrases: Corpus studies of lexical semantics*. John Wiley & Sons.
- Talebzadeh, H., Bazayr, M., & Ghafar Samar, R. (2018). Swear speech act in a community of practice: A sociolinguistic study with an emphasis on the pragmatics of the discourse of Iranian modern market. *Language Research*, 9(2), 151–169. <https://doi.org/10.22059/jolr.2018.69533>
- Tajabadi, F. and Pourmohammad, M. (2022). The Usage of Commissive Speech Act in the Qur’an. *Journal of Interdisciplinary Qur’anic Studies*, 1(2), -. doi: <http://dx.doi.org/10.37264/jiqs.v1i2.4>